

KASVATUS

Kasvatusteadusline Õpetajate Kesksiidu
ajakiri. Ilmub kaks korda kuus. Häälekandja

2. aastakäik.

MÄRTS, 1920.

5. vihk.

TOIMEFUS:

J. Annusson, O. J. Kiesel, J. Piiskar, K. Ounapuu,
Hans Roos (peatolmetaja).

Toim. aadress: Pikk tänav nr. 26.

SISU:

1. J. van Poska + J. Annusson.	6. Argem pillakem. R. O.
2. Üht'uskool. E. Martinson.	7. Uued erakoolid maal.
H. Summer.
3. Matemaatika õpetamise
uuendusvoolud. J. Prümmel.	8. Kodumaa looduse tundmaõppe
kirjandus 1919. a. J. Rumma.
4. Loodusõpetuse ruumid
algkoolis J. Klein.	9. Ajakirjandus (Ülevaade).
5. Õpilaste hindamine ja
tunnistused koolis. R.	10. Kroonika.
	11. Organisatsioonide teated.

Kirjastusühisus „Rahvaülikooli”

kirjastusel ilmunud:

E. K. S. Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamat (Trükk otsas)	Mk. 6.—	Zelinsky, V. Les troglodytes par Montesquieu, La ficelle par G. de Maupassant	Mk. 5.—6.—
Kogermann, P. Puu destilleerimine kuivalt. Tõrva ja tõkati ajamine, äädikhappe, puupiirituse ja terpentini valmistamine. Joonistustega.	„ 2.20	Löns, L. Kuldkael. Auhinnaga kroonitud lastejutud. Originaljoonistustega	Mk. 14.—
Defoe, D. Robinson Crusoe. Originaljoonistustega	„ 9.—	Kettunen, Lauri, prof. Arvustavad märkused keeleuuen-dusõuete puhul	„ 15.—
Habberton, J. Helene lapsukesed	„ 5.40	Ussisoo, T. ja Kuusik, T. Mu-dilaste vested. Lastejutud	„ 5.—
Vardi, S. Kass ja hiir. Mui-nasjutt lastele.	„ 2.40	Inglise ainetel. Joonistust.	„ 3.—
Ussisoo, T. Geomeetriline joo-nestamine	„ 7.—	Ussisoo, T. ja Kuusik, T. Las-te elu. Joonistustega.	„ 3.—
E. Tehnika Selts, Tallinna Teh-nikumi programm	„ 2.50	Ussisoo, T. ja Kuusik, T. Las-te pildid. I. Loomad. II. Lin-nud. III. Loomad. á	„ 3.—
Saabert, A. Valitud rahvalau-lud koolidele.	„ 3.50	Vardi, S. Rebane ja karu. Muinasjutt lastele. Joonis-tustega	„ 3.—
Veidermann, A. Eluta loodus. Joon. (Teine trükk ilmub aprillikuus 1920. a.)	„ 6.—	Ussisoo, T. Laste papptööd I. Ussisoo, T. Laste papptööd II. Värvitud	„ 5.— „ 7.—
Babo, Tubakakasvataja ja par-kija käsiraamat. Joonistus-tega. (Trükk otsas).	„ 6.50	Bekker, H. Otepää künkline moräänmaastik. Joonistust.	„ 6.—
Rutoff, C. Mässajad, draama.	„ 7.—	Nädala-kalender, ärarebitav, Eestimaa kaardiga	„ 8.—
Luiga, G. Eesti Saksa vahe-kord Baltimaal	„ 2.—	Tallinna linna plaan, mitme-värviline	„ 4.—
Türnpuu, K. Üürike. Soolo-häälele ja klaverile	„ 1.75	Päeva-kalender, ärarebitav	„ 15.—
Türnpuu, K. Kaugel. Soolo-häälele ja klaverile	„ 2.—	Lauapealne kalender, pööratav	„ 70.—
Klassi päevaraamat. (Haridus-minist. väljatöötatud).	„ 18.—	Clanman, W. Tales by Wilde. (Inglise kirjanikud Eesti koolidele, nr. 2.)	Mk. 9.—11.—
Ussisoo, T. Ümarkiri (rondo).	„ 3.—	Kuks, A. Ladina keele gram-matika	Mk. 15.—
Ussisoo, T. Projektsioon-joo-nestamine.	„ 4.—	Sitska, J. Üleüldine ajalugu I	„ 25.—
Kasemets, A. Muusika alg-õpetus.	Mk. 10.—12.—	Rootsmann, D. Algebra üles-annete kogu	„ 32.—
Zelinsky, V. Pages choisies	Mk. 10.—	Pöhl, H. Inglisekeele õperaa-mat	„ 35.—

Kasvatusteadusline ajakiri

KASVATUS

Eesti Õpetajate Liidu häälekandja.

2. aastakäik

Märts 1920

5. vihk

Jaan Poska †.

Saatuse otsustavates sammudes ei ole tihti ei otstarvet ega loogikat marga. Mis mõte on, näit., sellel iseenesest väga ilusal, põrutaval ja kohutaval sündmusel, kui üksainus tugev maaalune tõuge ehk ookeani laine ära hävitab õitseva saare, mis aastasadade jooksul pakkus varju ja puhkust väsinud ja vintsutatud rändajatele? Kadus see, millel oli nähtav siht, jäid jälle varemed ehk tühi koht. See on nii mõtteta, nii sisuta, kuid ta sünnib igal sammul. Loodus teeb katseid, ta teeb neid hoolimatult, selleks on tal lõpmata suured varandused käepärast.

Kui sisuta ja sihita näib ka nende meeste surm, kes suudavad töötada, edendada ja luua! Ja ometi nad langevad. Nõnda langes teiste hulgas ka Jaan Poska. Kadus olevus, kes oli kogunud enesesse aastakümnete jooksul määratu tagavara vaimlist energiat, millele ta just nüüd oli leidnud väärilise ülesande.

Töö oli täies hoos, võib olla isegi lõpule jõudmas. Pime juhtumine niidab aga mehe maha, kisub ta töö juurest ära. Milles on siin mõte, milles loogika?

Kui suur mees oma töö ära teeb, siis on see nõnda tehtud, nagu seda igauks oleks tahtnud teha. Sellepärast

on ka suurte meeste tööd tihti nõnda arusaadavad ning iseenesest mõistetavad, et neid küllalt sügavalt ei hinnata. Mis on lihtsam, kui laevale istuda ja merel nii kaua edasi sõita, kunni maa vastu tuleb? Seda oleks võinud igamees teha, kuid ometi leidus aastasadade jooksul ainult üks Kolumbus, kes Ameerika üles leidis.

Eesti rahvas loob omale uut ilma — sarnast, kus tal oleks võimalik omapäraselt kasvada, areneda ja loovat tööd teha. Terve rahvas pingutab selle loomiseks oma jõudu, kõik lähevad kaasa, kuid üksikute ülesandeks jääb esimeste radade leidmine sinna töötatud maale. Üks neist esimestest teerajajatest oli Jaan Poska.

Võib olla, paistab eemaltvaatajale, et oleks täiesti ükskõik olnud, kes need ülesanded oleks täitnud, mis Poska täitma pidi, kuid kes vähegi asjaga tuttavad, need peavad tunnistama, et ainult Poska omapärane isik sellega nõnda valmis sai nagu see tehtud on.

Poska elulugu on lihtne, nagu paljudel meie tegefastel. Sündinud 12. jaanuaril 1866. a. Laiusel õigeusu köstri pojana, õppis alguses kihelkonnakoolis, siis Riia vaimulikus seminaaris, tegi Tallinnas Aleksandri gümnaasiumis keskkooli lõpueksami, astus Tartu üli-

kooli arstiteaduskonda, kust aasta pärast õigusteaduskonda üle läks.

Poska oli üks meie esimestest haritlastest, kellel tuli oma kodumaal hakata ümber vaatama, kuidas seal asupaika leida, kus kõik maa juba jagatud oli. Ta tahab Tallinnasse advokaadina tegevusse astuda, kuid seadus nõuab, et peab alguses kellegi vannutatud advokaadi abiliseks olema. Vannutatud advokaadid on aga kõik sakslased ja keegi neist ei taha heameelega võõrast sissetungijat vastu võtta. Suure vaevaga läheb Poskal viimaks korda vannutatud advokaadi abiliseks saada. Advokaadina pikemat aega töötades omandas kadunu enesele laialise kuulsuse.

1905. a. valitakse Poska Tallinna linnanõunikuks; pärast töötab ta pikemat aega linna õigusteadlise nõuandjana, valitakse 1913. aastal linnapeaks. 1917. aastal, revolutsiooni järele, asub ta kui kubermangu linnapea Eesti kubermangu kommissariks. Enamluse võidule peasemisega on Poska sunnitud lahkuma, kuid 1918. a. veebruaris sünnib enamlaste äraminek ja vabariigi väljakuulutamisel asub Poska välisministrina tegevusesse. Okkupatsiooni võim katkestab ajutise valitsuse tegevuse. Okkupatsiooni võim lahkub. Uhkel kindral Seckendorfil tuleb Poskaga läbirääkimisesse astuda võimu ülevõtmise asjus.

Algab sõda enamlastega ja diplomaatiline võitlus iseseisvuse eest. Poska töötab sel alal Pariisis ja Londonis, kuid tagajärjeta. Viimaks tuleb ta tagasi. Nähtavasti jõuti otsusele, et tuleb algatus oma kätte võtta. Eesti astub julge sammu. Hoolimata ähwardustest ja hoiatustest astub ta nõukogude valitsusega läbirääkimistesse. Poska saab rahusaatkonna eesotsas oma ülesandega enam kui hiilgavalt toime.

Sõlm on katki raiutud, asi selgu-

mas. Liginevat lõppu aga Poska näha ei saanud.

*

Meie mälestame Poskas ühte Eesti intelligentsemat jõudu, kellel oma ümbruskonna peale lai kasvatav mõju oli. Kõige pealt oli tema üks neist, kes võimaldas paljudele Eesti intelligentidele, iseäranis advokaatidele Tallinnasse asuda, kui see välistel põhjustel nii raske oli. Tallinna linnapeana suutis ta ka raskel tagasikiskumise ajajärgul omavalitsuse lippu kõrgel hoida. Tema jäädavaks teenuseks on, et ta suutis ära hoida agarate Vene sõjameeste kui ka kodanliste ametnikkude õhutatud evakuatsiooni, mida nii mitmel puhul, osalt Tallinna linna, osalt terve Eestimaa elanikkudega kavatseti ette võtta.

Omavalitsuse eesotsas olles avaldas Poska elavat huvi kooli vastu. Nende ridade kirjutajal tuli nii mõnda korda osa võtta kadunu juhatusel peetud koosolekutest, kus tehti kavatsusi haridustöö kohta väljaspool kooli, astuti samme Tallinna tehnikumi avamiseks jne. Osa neist kavatsustest viidi pärast teisel teel ellu.

Lapsevanemana võttis Poska ise tegevalt osa poeglaste gümnaasiumi vanemate komitee tegevusest; linnapeana oli ta reaalkooli kollegiumi esimees.

Poska nõusolekul avati 1917. a. oktoobrikuus Tallinnas evakueeritud kroonu koolide asemel linna koolid. See samm kergendas pärast märksa üleminekut eestikeelsele õpetusele.

*

Poskaga on suur jõud meie kodumaa rakendustööst lahkunud. Kahtlemata langes ta oma kohusetunde ohvriks. Ergujõu pingutused pidid lõpuks katastroofi kaasa tooma.

Kasvatustöö ülesandeks peaks olema suurte ja tegevate isikute kõrval ka abinõude leidmine, kuidas neid kaits-

ta asjata hävinemise eest. Senni on tihti üksikutele töötada tulnud. Kui meie tulevane kool kõigis oma kasvandikkude

des suudab kohusetunnet ja loomistungi kasvatada, siis on sellega ka üksikute eneseohverdamise tarvidus kadunud.

J. Annusson.

Ühtluskool.

Ettetoodud ühtluskooli korralduse kavatsuse (8-a. alg- ning kõrgem alg- ja 4-a. keskkool) nõrgaks küljeks loetakse veel seda, et 8-aastase sundusliku alghariduse teostamine meile ülejõu käivat. Meie ei suutvat seda tükil ajal maksma panna. See oleks igatahes kaaluv etteheide: kui meie ei suuda, siis ei aita kavatsused midagi, kui nad muidu ka kõige paremad oleksid. Aga kui meie ei suuda 8-aastalist sunduslist algharidust praegu maksma panna, kas ei suuda meie siis seda teha lähemas tulevikus. Ühtegi kavatsust ei suudeta korraga täies ulatuses ellu viia. Küll tuleb meil aga kavatsuste loomisel kindel seisukoht võtta, kuhu poole meie tüürime. Teostamine ise võtab teatud aastad. Kas on mingisuguste reaalandmetega põhjendatud, et meie nõuet, mida teised rahvad juba minevikus teostanud, lähemas tulevikuski teostada ei suuda? Vastuse peaksid need andma, kellel meie rahva kandejõu ulatuse kohta kindlad andmed käes. Kui elu võistlus meie rahvamassilt palju kõrgemat haridustasapinda nõuab, siis peame suutma. Või on eestlane nii geniaalne, et ta 5—6 aastase algharidusega sedasama kätte saab, kuhu teised 8—9 aastase töö järele jõuavad?

Edasi loetakse selle kavatsuse puuduseks liig pikka algastet. Mitmesuguste kalduvustega ja annetega lapsi sunnitakse liig kaua ühes õppima. See etteheide ei oleks põhjendatud, kui koolile tarvilist paenduvust suudetaks anda. On ju mitmekesisus õpilaste hulgas teatud määral soovitatav.

Anderikkamad võiksid iseseisvalt raskemaid ülesandeid lahendada, nad ei kannataks, siis kooli kõiki ühtlaseks nivelleeriva reshiimi all, mis just anderikastele saatuslikeks võib saada, kui ka kursust lühema aja jooksul läbi minna. Nõrgaandeliste tuleks ise koolid asutada. Eeskäva minimaalnõuded ei tohiks suured olla. See kõik annaks või-

maluse anderikkamaile kui ka keskpäraliste annetega õpilastele võrdlemisi kaua üheskoos töötada. Pealegi ei keela see kavatsus koole Manheimi süsteemi põhimõtete järele korraldamast, kus see võimalik ja kui seda tarvilikuks peetakse. Et meil aga kooli paenduvaks tegemiseks puuduvad soodsad tingimised — sündsad õppeabinõud, tarviline hulk hästi ettevalmistatud õpetajaid jne., siis peame viimast etteheidet kaaluvaks lugema, olgugi ajutiselt.

Asutava Kogu hariduskommissiooni poolt on vastu võetud kavatsus, mille järele sundusliku algkooli kursüs 6 aastat kestaks. Algkool oleks ühtlaseks aluseks kesk- ning kutsekoolidele. Algkooli juures avatakse sellekohase eriseaduse põhjal tarvilikul arvul täienduskoolid vähemalt 2-aastase praktikaga, kuhu sisseastumine on neile õpilastele sunduslik, kes algkooli kursuse lõpetamise järele kesk- või kutsekooli ei astu.

Selle kavatsuse heade külgedena tuuakse harilikult:

1. Võrdlemisi pikk keskkool, mis võimaldab ainete põhjalikumalt läbivõtmise ja kooli enese kaheks astmeks jagamise.

2. Ei tarvitse üldhariduslikes koolis läbimindavaid aineid mitte liig paljudeks kontsentrumiteks jaotada, millist pahet ette heidetakse seitsme- ja kaheksa-aastasele algkoolile.

3. Et algkooli kursüs lühem on, siis ei ole mitmesuguste kalduvustega õpilased sunnitud mitte väga kaua ühes õppima. Kuueaastase algkoolis-käimise järele kujunevad juba teatud määrani õpilaste huvid tulevase elukutse valiku mõttes, nõnda, et on võimalus otsustada, kas kutse- või keskkooli minna, või haridust algkooli täiendusklassides jätkata.

4. Kuueaastane sunduslik algkool ei tuleks nii kallis ja oleks teda ühes 2—3-aastase täienduskooliga võimalik

lähemal ajal läbi viia, kuna 7- või 8-aastast algkooli ühes kaheaastase täienduskooliga, mis neile tingimata järgneva peaks, raske on läbi viia.

Vaatame järele, kuidas on lugu nende heade külgedega. Kas 6-a. kesk- ja 6-a. algkoolis lõpukokkuvõttes üldhariduslike kooli õppeained põhjalikumalt suudetaksi läbi minna, kui 8-a. alg- ja 4-a. keskkoolis, on väga küsitav. Praegu on meil nii hästi alg- kui keskkoolid nõrgal järjel. Oletame, et nad mõlemad hästi korraldatud oleks ja mõlemis ühesuguse intensiivsusega töötataks. Ühe kui teise kavatsuse järele kestaks õpetus alg- ja keskkoolis kokku 12 aastat, seega ühepalju aega. Võitma peaks õpetus lõpukokkuvõttes selle korralduse juures, mis on enam kokkukõlas lapse arenemisastmetega, mis hingeteadlisele alusele on rajatud. Ja seda on 8-a. algkool — jagatud kahte astmesse — ja 4-a. keskkool kahtlemata enam kui 6-a. alg- ja 6-a. keskkool. Viimase korralduse järele võidavad vast ainult võõrad keeled. Aga ainult keeltele ei tohiks meie oma üldhariduslist kooli ohvriks tuua ja on neid ka — nagu eespool seletatud — 8-a. alg- ja 4-a. keskkoolis täiesti võimalik tarviliselt ara õppida. 7-a. algkooli ja 5-a. keskkooli juures on see võimalus veel suurem. Viimase korralduse järele on ka võimalus keskkooli astmesse jagada kui tarvis on, nii et see mitte ainult 6-a. alg- ja 6-a. keskkooli monopol ei tarvitse olla.

4-a. alg-, 4-a. kõrgem alg- ja 4-a. keskkoolis ei tarvitse sugugi rohkem õppekontsentrumid olla, kui 6-a. alg- ja 6-a. keskkoolis. Kui oletada, et kontsentrumite arv on teatud määral ühenduses üldhariduslike kooli üksikute järkudega ja astmetega, siis peaks neid 6-a. alg- ja 6-a. keskkoolis rohkem olema, kuna selle korralduse järele nii hästi alg- kui ka keskkool jagunevad veel kumbgi kaheks astmeks. Kui aga oletada, et järkudesse jagamine mitte ühenduses ei ole õppekontsentrumidesse jagamisega, siis seda enam ei ole põhjust 8-a. alg- ja 4-a. keskkoolile suuremat kontsentrumite rohkust ette heita. Neid ei tarvitse seal rohkem olla, kui see on põhjendatud hinge- ja kasvatusteaduslike nõuetega. Paljud õppeained ei jagunegi ses mõttes kontsentrumitesse, et üks ja sama õppeaine osa mi-

tu korda — alamal astmel pealiskaudsemalt, ülemal astmel sügavamalt — läbi võetakse, vaid alatasa on õppeaines uue materjaliga tegemist ja ainult aine käsitamise viis muutub järkjärgult, vastavalt õpilase arenemisastmele ja aine ülesehitusele. Kõiki õppeaineid võiks pärast algastme lõpetamist — kus veel õieti üksikuid aineid ei õpetatagi, vaid kus ained tihedalt üksteisega seotud — kas ühes või kahes kontsentrumis läbi minna. Kuue aastase algkooli poolehoidjate arvamise järele võib algkooli ükskõik kuidas astmesse jagada. Arvan, et üks või teine aste peab enam-vähem terviku sünnitama. Iseäranis on see algastmel tähtis, et õpetust mitte juhuslikult ei katkestataks, mis paratamata sünniks, kui mõnest koolist kahe-, mõnest kolme-, mõnest nelja-aastase töö järele teise astme kooli üle tuleks minna. Minu kokkuseatud avalikkude algkoolide seaduse eelnõus, mille järele algkooli kursus 7 õppeaastat kestab, on ka erandina lubatud mõjuvaid põhjustel algkooli teisiti astmesse jagada, aga selle juures on ette nähtud üleüldiselt maksev kord, mille järele algkool on kas jagamata, või jaguneb kaheks astmeks, kus juures esimene aste kestab 4, teine — 3 õppeaastat.

Kuueaastast algkooli on aga õieti raske astmesse jagada, ja see ongi üks tema tähtsamaist puudustest. Eespool on ette toodud, et kasvatusteaduslistel kui ka praktilistel põhjustel nelja-aastane algaste meil kõige otstarbekohasem oleks. Teine aste peaks siis kaheaastane olema. Niisugust armetumat „kõrgemat algkooli“ aga ei sõanda vist keegi kasvatusteadlane soovitada hakata. Kaheaastane kontsentrum ei ole siin kuidagi põhjendatud. Ka puhtpraktilistel põhjustel ei oleks kaheaastane „kõrgem algkool“ soovitatav. Kui meie pika keskkooli kaitsjad keskkoolis igale õppeainele ise õpetaja nõuavad, kes teatud aines eriteadlane peaks olema, siis peaks kõrgemas algkoolis — kui vähegi ühesugust mõõdupuud tarvitada — neid vähemalt 3—4 olema. Kahe õppeaasta jaoks meie aga niisugust luksust lubada ei võiks. Kuueaastase algkooli kaitsjad loodavad asja sellega päästa, et nad algkooli kõrgemale astmele kaheaastased täiendusklassid juure lisavad. Viimased moodustaks siis ühes algkooli

kõrgema astmega kaunis tüseda kõrgema algkooli. Pealiskaudselt asja peale vaadates näib, et „hunt on saanud kõhu täis ja lambakari on terve“, keskkool on saanud oma osa ja ka rähvakool on päästetud.

Asi pole aga kaugeltki nii lihtne. Selle täienduskooli kohta pole kuueaastase algkooli poolehoidjail enestelgi ühtlast selget ettekujutust. Ühed arvavad, et ta peaks olema 6. õppeaastale otsekoheseks jatkuks, kus endiseid õppeaineid edasi õpetatakse ja nad nii ütelda „kroonitakse“ ja veel mõned täiendavad, tegelikule elule ettevalmistamise mõttes tähtsad ained juure võetakse. Teised arvavad, et ta peaks olema enam-vähem iseseisev kool, mida eriseadus korraldab, midagi edasiharimiskooli — „Fortbildungsschule“ — taolist. Ta annaks algkooli lõpetajaile kui ka neile, kes algkoolist enne lõpetamist — teatud vanaduse piirini jõudmisel — välja astunud ja kesk- või kutsekooli edasi õppima ei lähe, tarvilikku täiendavat haridust. Viimasel korral ei saaks täienduskool muidugi mitte orgaaniliselt ühte sulada algkooli kõrgema astmega, kes siis ikkagi üksinda jääma ja kaheaastase kontsentrumi moodustama peaks.

Kas aga oleks võimalik algkooli kõrgemat astet — 5. ja 6. õppeaastat — ja täienduskooli orgaaniliselt ühte sulatada? Vaatame asja peale kõige pealt puhtpraktiliselt seisukohalt. Täienduskoolis oleks vähe õpilasi. Kõik algkooli esimese klassi õpilased ei jõua algkooli ülemisele tipule. Teatud % on 6—8 aasta jooksul ära surnud, üks osa „istuma“ jäänud ja mõned kas vaimliste, kehaliste või kõlbliste defektide pärast mujale asutustesse paigutatud. Oige suur osa õpilasi on aga kesk-, kutse- või oskuskoolidesse astunud. Vaevalt jätkub meil jõudu neisse enam kui pooltühjaisse klassidesse tarvilist arvu õpetajaid ametisse panna ja muud kulud kanda. Ja õpetajaid tarvitaks täienduskool suuremal määral kui algkooli ülemised klassid, sest mida ülemal järgul õpetus seisab, seda enam nõuab ta eriteadlist käsitamist. Ka on elule ettevalmistamise seisukohalt tähtis, et täienduskoolis peale algkooli õppeainete veel mõnda muud ainet käsitataks, mis muidugi õppejõudude arvu suurendamise poolt räägib. Kõikide algkoolide kõr-

gema astme juures ei suudaks meie ja ei olekski meil mõtet täienduskooli avada. Asutaksime neid aga ainult mõnede juures, siis jääks ikkagi suurem osa kõrgema astme algkooli kaheaastasteks. Nii ei saaks üleüldiselt sellest täienduskoolist mitte ärapäästjat algkooli ülemale astmele, mis kuueaastase algkooli juures õieti äbarikuks tikub jääma.

Vaatame nüüd asja peale ka õpilase seisukohalt. Kas tahaks õpilane, või kas on temal võimalik peale algkooli-kursuse lõpetamise veel 2—3 aastat täienduskoolis käia, kui tal tee alamkutsekoolidesse või oskuskoolidesse ikkagi lahti on, kuigi ta keskkutse — või keskkooli astuda ei jõua. Alamkutse- või oskuskooli võetakse ju algkooli lõpetajaid ilma täienduskooli läbi tegemata. Alamkutse- või oskuskoolis kestaks õpetus ligikaudu niisama kaua kui täienduskooliski, aga ta valmistaks õpilasi ühtlasi kindla ametikutse vastu ette, kuna täienduskool seda mitte ei teeks. Nii kõrgelt kui ma ka üldharidust hindan, ei ole mul ometi usku selle sisse, et meie lähemal ajal suudame nii kaugelge jõuda, et alamkutse- või oskuskooli sisseastuja enne üldhariduslise täienduskooli läbi teeks. Nii kaugelge ei ole mujal kulturamaadeski üleüldiselt mitte jõutud. Puuduvat täiendavat üldharidust katsutakse seal teisel teel anda — õhtukoolide, pühapäevakoolide, ettelugemiste, rahvaülikoolide ja edasiharimiskoolide ning kursuste läbi. Pärast algkooli edasiharimiskoolis käimine on seal kuni teatud vanaduseni — mõnel pool kunni 18-aastani — kõigile sundslik, kes mujale kooli astunud ei ole. Selle juures on aga edasiharimiskoolid nii korraldatud, et õpilased võivad ühtlasi kas kusagil kindlas ametis olla, või ametit õppida kas oskuskoolides, töökodades või mujal. Harilikult töötatakse edasiharimiskoolides 8—10 tundi nädalas, või on nad kuidagi teisiti korraldatud, nii et nad üleüldiselt kättesaadavad on ja ei sega ametisolemist või ametiõppimist. Nende koolide siht ei ole mitte üksinda õpilast edasi harida, vaid nende tähtsus seisab ka just selles, et noorsoole anda tema aadete väljakujunemise ajajärgus sündsast vaimutoitu ja tuge võitluses kõige „rämpsu“ vastu, mis teda ümbritseb ja mille hindamiseks tal veel kri-

teerium puudub. Kui noortsugu tema arenemisjärgul ei kannu kõrgemaid ideaalid, siis võib tahtsal mõõdul oma mõju kaotada kõik see, mida algkool temas positiivset jõudnud üles ehitada.

Vaatame täienduskooli õpetusliisest küljest. Kui täienduskool algkooli ülema astmega ühe terviku sünnitab, siis viiakse suurem osa algkooli ülema astme õppeaineid täienduskoolis alles lõpule. Kuuendal õppeaastal, mille järele osa õpilasi kesk- või kutsekoolidesse astub, on õppeainetest igastühest veel umbes pool osa läbivõtmata. Kesks- ja kutsekoolid peavad oma tööd pooleli- jäänud töö peale jätkama. See on väga raske, kui mitte päris võimata, kui koolitöö peale mitte ei taheta vaadata kui sukakudumise, kivilõhkumise või mõne muu mehanilise töö peale, mida igal ajal — töö algul, keskel või lõpu poole — teine tegija umbes samase eduga jätkata võiks, kui algajagi. Ise asi aga on sukakudumine ja ise asi õppetöö koolis. Ühest Prantsuse haridusministrist teatakse rääkida, et tema omas kabinetis istudes ja taskukella käes hoides võis kindlasti ütelda, mis asjast keegi õpetaja kusagil koolis lastele sel ajal just seletab. Nii täpisealt oli kõik „ette nähtud“. Prantsuse ministri õpetajad-automatid ei ole aga meile mitte ideaaliks. Meil ei ole koolis mitte tegemist surnud kividega, mida enam-vähem ühesuguselt tükkideks võib taguda, vaid elava inimese hingedega. Ja need on nii mitmekesised, et ainult koha peal ära otsustada võib, missuguses tempos ja mil viisil tööd teha tuleb. Selle juures ei ole mitte üksipäinis lubatav, vaid otse soovitatav, et mõnel aastal tarbekorral osa materjaalist, mis eeskavas ette nähtud, läbivõtmata jäetakse ja järgmisse õppeaastasse üle kantakse, või jälle õppematerjaali rohkem läbi minnakse, kui teatud aasta kohta eeskavas ette on nähtud. Algkoolide seaduses on see võimalus ette nähtud. Ka peaks õpetajal võimalus olemas õppematerjaali teisiti jaotada: mõnda osa eestpoolt tahapoole teist tagant ettepoole nihutada. — selle järele, kudas see kokku käib õpilaste võimistega või õppemetoodiga, milles õpetaja kõige tugevam on ja kõige paremaid resultate võib saavutada. Pea asi on, et terve kontsentrumi lõpul õppeaine minimaal eeskava täidetud ja õpilasel

selge koguülevaade ainetest oleks. Kujutage aga nüüd ette keskkooli loodusteaduse, ajaloo, maadeteaduse, geomeetria või füüsika õpetaja seisukorda, kui ta keskkoolis mitmesuguste algkoolide 6. õppeaasta õpilastega tööd jätkama peab, kes üks ühte, teine teist asja rohkem õppinud või õppimata jätnud on. Tal on võimata kontsentrumi edasi jätkata. Ta lööb kõige selle peale käega ja algab oma kontsentrumi otsast peale.

Või oletamegi, et on võimalik mingisugusel väel-võimul õppetööd nii korraldada, et iga õppeaasta oma kindel osa õppematerjaalist kõigis koolides enam-vähem ühetaoliselt läbi võetakse. Kas siis oleks võimalik asjale kahju toomata õppetööd poolest kontsentrumis katkestada ja teisel edasi teha lasta? Kogunisti mitte. Õpetöö ühes kontsentrumis on üks tervik. Üksikud osad on tihedalt üksteisega läbi põimitud. Alguses kohe peame silmas pidama tervet tööd ja lõppu ja niisama peame lõpuosa siduma ja põhjendama sellega, mis enne läbi mindud. Õpetaja, kes õppeaine ainult poolekontsentrumi ulatuses läbi peab võtma, ei saa neid nõudeid tarvilisel määral täita. Nii siis, kui tahetakse, et algkooli 6. õppeaastast tuleks keskkooli üle minna, siis tuleb selle õppeaastaga õppeaineid enam-vähem lõpule viia. Siis aga ei moodustaks algkooli kõrgem aste ja täienduskool kokku ühtlase, vaid kaks iseseisvat kontsentrumi, nii et terve algkool ühes täienduskooliga kolme kontsentrumi jaguneks.

Ka kasvatusliisest küljest ei saa ettetoodud koolikorraldust kiita. Kui täienduskoolid mitte kõikide algkoolide kõrgemate astmete juure ei avataks — eespool ettetoodud põhjustel ei oleks see ka läbiviidav — siis tuleks suuremal osal algkooli õpilastel lühikese aja jooksul õige tihti kooli vahetada: 4-dal õppeaastal oleksid nad veel esimese astme, 5-dal ja 6-dal õppeaastal — teise astme algkoolis ja 7-dal õppeaastal — täienduskoolis, kesk- või kutsekoolis. Nii sagedane koolide vahetamine ei ole üleüldse soovitatav, pealegi veel õpilasele kõige raskemas murdeajajärgus, kus õpilane õpetaja poolt just iseäranis hoolsust ja tuge nõuab, mida temale need õpetajad kahtlemata rohkem pakkuda võivad, kes temaga kauem ühes töötanuud, teda roh-

kem tunnevad ja teda sellepärast ka rohkem usaldavad.

Kuueaastase algkooli heaks küljeks loetakse ka seda, et ta kursus ühe aasta võrra lühem on kui 7-a. algkoolil: lühema aja jooksul ei kujuneks vahed üksikute mitmesuguste kalduvustega ja annetega õpilaste vahel, kes üheskoos õppima hakkasid, mitte nii suureks, kui 7-a. algkoolis, kus viimasel õppeaastal need vahel õige suured peaksid olema, kui mitte palju õpilasi „istuma“ pole jäätud. Kui seda „pärispatuks“ lugeda, et mitmesuguste kalduvustega ja annetega lapsed üheskoos õppida lastakse, siis muidugi ei maksa meil ühtluskoolist juttugi teha. Harunemine peaks siis algama juba esimesest õppeaastast peale, nagu mõned ühtluskooli „poolehoidjad“ seda ka on avalikult autoriteetlises asutuses soovitanud. Selles „pärispatu“ on aga siis ühtmoodi süüdlased niihästi kuue- kui seitsmeaastane algkool ja esimesel ei tarvitseks viimasele ette heita, et ta mitte nii must ei ole kui see. Ehk kuigi mitte nii pedantlikult asja peale vaadata, kui seda eespool nimetatud ühtluskooli „poolehoidjad“ teevad, vaid lubada kõigil ühe astmeigi — 4-õppeaastat — üheskoos õppida, siis ei oleks jällegi 6-a. algkoolil siin 7-aastasele midagi ette heita: mõlemad on ühtlast tööd mitmesuguste kalduvuste ja annetega õpilastega ka teisel astmel jätkama hakanud. Vahe on vast selles, et kuna 7-aastase algkooli teine aste enam-vähem ühtlase terviku moodustab, siis ka selle läbiminemise järele enam andmeid käes on õpilaste mitmesuguste kalduvuste ja annete üle otsustamiseks. 6-aastase algkooli teine aste mingisugust tervikut ei moodusta, tema lõpukokkuvõtted tahetakse ju alles täienduskoolis teha, nii on siis 6-da õppeaasta järele otsustamine õpilase annete ja tulevase elukutse üle märksa raskem. Üleüldse tuleb tähendada, et võimata on liig vara, mõne õppeaasta järele, õpilasekohta sel-

gusele jõuda. Elu õn näidanud, et õpilase kalduvused ja anderikkus sagedasti õige pika aja järele alles ilmsiks tulevad. Ühe asjaolu peale tahaksin veel tähelepanu juhtida, mis selles asjas rohkem 7-me- kui 6-aastase algkooli kasuks räägib. 6-aastases algkoolis katsutakse enam-vähem 7-aastase algkooli kursusele läheneda, kuna elu võrdlemisi suured nõuded algkoolile ette seab, mida ka 6-aastane algkool täita püüab. Tuleb siis kursust kokkupigistatult, kiiremas tempos läbi minna. Anderikkamad jõuavad seda, keskpäraste ja nõrgema annetega õpilastele käib see üle jõu. Selle tõttu jäävad vahed üksikute õpilaste vahel suuremaks kui 7-aastases algkoolis. Peale selle tooks see kaasa suurema protsendi „istujaid“.

Kuueaastase algkooli kõige suuremaks puuduseks tuleb lugeda, et tema rahvale tarvilist haridust anda ei suuda. Tema kursus on liig lühike ja lõpetatakse liig noorelt, läbistikku 13-aastaselt. Praegune kihelkonna kool, mis ligikaudu vastab 6-aastasele rahvakooli ülemale järgule, ei rahulda meid. Kihelkonnakoolis aga õpivad 13—16-aastased. Sellepärast on võimalus kursi sügavamalt läbi võtta. Kuueaastase algkooli kursus tuleks armetum kihelkonnakooli kursusest. Oppeained suudetaks ainult ladvikult läbi minna. Kutsekoolid, mida meil lähemas tulevikus tiheda võrguna tuleks luua, ei või põhjeneda ladvikule eelharidusele. Neil tuleks enestel hulk aega kulutada tarvilise ettevalmistava eelhariduse peale ja sellega asuda samale armetumale seisukohale, mille all Vene kutsekoolid kannatasid. Ja seal ei aita neil üheaastane täiendav eelkursus, kuna terve 6 aasta ladvikut tööd 1 aastaga võimata on parandada. Ühe aasta rahvakoolile juure lisades aga looksime võimaluse tervet kursust põhjalikumalt läbi minna, nii et seda ei tarvitse suure jõu-, aja- ja rahakulutusega lappima hakata.

(Järgneb.)

E. Martinson.

Matemaatika õpetamise uuendusvoolud.

Otse saatuse pilkena tundub matemaatika õpetamine ka tolleaegistes Eesti koolides. Pea selsamal ajal kui Lääne-Euroopas matemaatika õpetamise refor-

mi püüe värske õhuna koolidesse tungis, algas meil matemaatika õpetamise alal täieline reaktsioon. Veel möödalanud aastasaja 90. aastatel õpetati

meie kihelkonna- ja vallakoolides reheridust Eesti keeles. Ja õpiti ühe aastaga rohkem elus tarvisminevaid teadmisi, kui pärast venekeelsetest õpperaamatutest kolme aasta jooksul. Matemaatika sisulist väärtust ja edu koolis ei tõstnud sel ajal kõrgemale mitte üksi emakeele võim, vaid ka see tõeolu, et meie vanemate matemaatika-õpperaamatute kokkuseadjad (R. Kallas, J. Kurrik j. t.) Lääne-Euroopa matemaatikakirjandusele hoopis lähemal seisid, kui pärastised Vene koolimehed. Kui lugeta R. Kallase „Ülesannete kogu“, „Mõistliku rehkendaja tarvilisi õpetusi“ j. t., või Kurriku „Arvuvalda“, siis näeme nendes teostatuna aateid, mis Euroopa koolides alles hiljem võidule pääsid. Mis näit. Kallase raamatuid nii meeldivaks ja koduselt elavaks teeb, on nende teoste rahvalik tabav ja selge keel, otstarbekohane materjaali asendus ja tegeliku elu alalt võetud ülesanded, mis õpilastes matemaatika vastu huivitust äratavad. Ilma sünduslike jõupingutusega iseseisva ja loova, ühtlasi ka meeltlähutava tegevuse abil teeb Kallas õpilastele arusaadavaks kõige tarvilisemad matemaatika algmõisted. Kallase õpperaamat sisaldab algkoolide jaoks isegi neid matemaatika teadmisi, mis hilisematest Vene õpperaamatutest sihilikult olid välja jäetud, näit. aritmeetil. ja geomeetril. progressioonid.

Kahjuks ei leidnud R. Kallase tähtis raamat (Mõistlik rehkendaja, ilmus 1874) Eesti koolides esialgu sel mõõdul tarvitamist, kui vaja oleks olnud. Vististi oleks ta edaspidi, kui koolid täienesid, rohkem tarvitusele tulnud, kuid siis algas juba aeg, mis meie koolides emakeelse õpetamise arvuteaduses eemale tõrjus, ning nõnda ka Kallase raamatu kõrvale heitis. Algas aeg, kus tuubiti meie rahvakoolides maal ja linnas õpilaste ajudesse võõra keele sõnu, elus nii tarviliste teadmiste asemel. Matemaatika muutus meie rahvakoolides üheks kõige raskemaks, kõige vastumeelsemaks õppeaineks. Tüütuseni pidi õpetaja kordama üksikuid oskussõnu ja mehaanilise väljaarvamise juhatusi. Ei ühtegi huvitavat, elustavat, kaasatõmbavat tundi terve õpetaja kestes. Tagajärg — kurvastavalt väike oskus elus nii vajaduslikka väljaarvamisi teha. Alles vali elukool sündis mõndagi juure

õppima. Kuid õppimine on raske ja vaevaline, kui puudus koolis ehitatud alus ja kättenäidatud tee.

Nüüd, kus Eesti kool töötab vabana võõra keele survest ja ettekirjutatud normidest, valdab paljuid õpetajaid tunniv küsimus: kui kaugele on jõutud matemaatika õppeviisi uuendamise alal Euroopa kultuurilisemates maades — Inglise, Prantsuse ja Saksa rahvakoolides.

Vist ei kahtle ka keegi, et nimetatud maade koolides matemaatika õpetamine meiega võrreldes palju kõrgemal seisab. Kuid raske on saada meie rahvakooli õpetajal selget pilti sellest, kuidas seal töötatakse.

Pealegi puudus Vene keeles kunni mõõdaläinud aastasaja lõpuni sellekohane kirjandus. Matemaatika õpetuse uuendusvoolud tungisid Vene koolikirjandusesse ümberpanekutena õieti alles 1910. a. ümber, näit. Stöcklin — Aritmeetika meetodika, Dr. V. A. Lay — Aritmeetika algõpetus, E. Borell — Elementaar matemaatika, Laisanti, Joungi j. t. autorite tööd. Peale revolutsiooni hakkas Vene kirjandus Eestis kaduma, kuna väljamaa kirjandust meile nagu juhusliselt tilgub. Puuduvad koolides ajakõrgusest seisvad õpperaamatud, puuduvad sagedasti ka õpetajatel tarvilikud teadmised selleks, et matemaatika õpetusviisi uuendust kiiremalt ellu viia.

Nagu juba tähendatud, on väljamaal matemaatika uute aadete ja õppeviisi reformi üle hulk raamatuid ilmunud. Uuendusvoolu kandjatena esinevad igal maal tuntud tegelased. Arusaadavalt ei puudu neil ka vastased.

Käesolev kirjatükk võtab eesmärgiks käsitada peaaesjalikult neid uuendusvoolusid, mis vanemate kultuurriikide (Inglise-, Saksa- ja Prantsusmaa) rahvakoolides eluõiguse võitnud.

Sellest välja minnes tahame matemaatika õppeviisi küsimust vaadelda järgmistel aladel:

1) matemaatika õpetamise tähtsus alg- ja keskkoolides;

2) matemaatika õppeviisi uuenduskaatsete sisuline ülevaade; ja

3) matemaatika uute õppeviiside elluviimine Inglise-, Saksa- ja Prantsusmaal.

Põhjalikumad ülevaadet suudavad an-

da ainult sellekohased raamatud. Järgnevad read võivad üksnes üldedistest joontes tutvustada nende edusammudega, mis matemaatika õpetusviisi reformilist külge on arendanud.

I. Matemaatika õpetamise tähtsus rahvakoolides.

Otstarbetu oleks peatada küsimuse juures, mil määral võib matemaatika kui kaasaaitav teadus kasulik tunduda näit. loodusteaduse õppimiseks, kui ka igasugusteks praktilisteks ülesanneteks. Ei tarvitse ka pikemalt esile tuua, mis võlgnevad matemaatikale füüsika, astronoomia, geodeesia, geofüüsika ja inseneri teadused kui matemaatika tarvitamise pea-alad. Kuulus mõtteteadlane Kant ütleb: Igas looduseõpetuse harus on sel määral teadust kui palju seal matemaatikat leiame.

Praegusel ajal võime ainult kahjatevvalt muigades lugeda 1532. a. ilmunud kirjatööd: „Uus haiguste ravitsemise õpetus matemaatika abil.“ Niisama kurbnaljakaks võib nimetada kirjatööd: „Pattude rohke ära määramine matemaatika abil“ (1749. a.).

Kuid selle eest on matemaatika teistel aladel laialdast tarvitamist leidnud. Keemia, näit., tugeb ikka suurema eduga matemaatilis-füüsilisele alusele; matemaatilised meetodid leidsid edulist käsitamist ka füsioloogias; teoreetilist huvi äratavad katsed rajada poliitilise ökonomia teadust matemaatilisele alusele (V. Pareto, „Enzyklopädie der mathem. Wissenschaft, Bd. I, lhk. 1094 kuni 1120). Vastuvaidlemata kindel on matemaatika tähtsus statistikas (sealsamas, lhk. 851) ja kinnitusteooria aladel (M. Cantor, „Politische Arithmetik, Leipzig 1913). Päikese atmosfääri keemilist analüüsi spektraal-analüüsi andmete põhjal läks korda teostada ainult matemaatiliste uurimiste abil. Isegi hingeteaduses on matemaatika käsitlemine võimalikuks tunnustatud (M. W. Drobisch, „Erste Grundlinien der mathematischen Psychologie; W. Wundt, „Grundzüge der physiologischen Psychologie, I. Leipzig 1902, lhk. 7).

Selles sügavas mõjus, mida avaldavad matemaatika võidud loodusteaduslike edusammude ja elutingimuste parandamise peale, näeme meie harulda-

selt iseloomulise sümptoomi, mis avaldub inimese loomule omases kohustus-tundes õppida tundma kõige avaramates piirides arvude seadusi ja nende vahetkordi ning ruumi vorme. Nii tuleb matemaatika teadmisi lugeda väärtuslikeks mitte ainult kui abinõu teiste eesmärkide kättesaamiseks, vaid ka iseseisvatena. Matemaatika uurimiste lähendamises näeme meie enda mõistuse loogilise tegevuse kõige täielikumat ja puhtamat kuju ning kõrgema esteetika kehastust.

Kuigi igavesena ei püsi palju sellest, mis matemaatika alal loodud, kuid kõigest matemaatilisest ehitustööst kujuneb puhtana nagu kristall abstraktilise teaduse tuum, mis jääb seisma aastasadadeks, nagu hiilgav ausammast inimese vaimujõule.

Matemaatika on vahemeheks looduse ja inimese vahel. Kuigi näit. keskkooliõpilane täiel määral ei suuda hinnata looduse matemaatilist ehitust, kuid ta võib vähemalt aru saada matemaatika iseloomust ja mõnedes füüsika osades juba selgesti näha õpitavate nähtuste matemaatilist loomu.

Matemaatika tähtsus ei seisa aga üksnes tema sisu tundma õppimises. Veel tähtsam on see tõeolu, et matemaatika annab õpilastele kõige tüübilised, selgemad, ja lihtsamad näitused mõtte tegevusest. Matemaatika õppimisel olgu eesmärgiks harjutada õpilast selgelt ja kiirelt kõike seda hindama, mis antud, mis vaja teha ja mis leida.

Matemaatika õpetamisel rahvakoolis on seega: 1) praktiline ülesanne, mis välja viib matemaatika tarvitamisele igapäevase elu küsimustes; mis õpetab tarvitama matemaatilisi metoode ja tuletusi looduse nähtustes; 2) haridusline eesmärk, mis peab õpilastele valgustama aadete ilma, käsitades kultuurilise ja teaduslise väärtusega materjale ja 3) kasvatusline, mis peab harjutama ökonomilisele mõtlemisviisile ja tähelepanu koondusoskusele, mis peab kasvatama arutusvõime ettevaatlikkust, järjekindlust, ja tarvilist põhjendusvilumust.

Matemaatik aõppeviisi sisuline uuendus.

a) Keskkool. Praeguse aja matemaatikas domineerib funktsiooni mõiste. (Üheks paremaks tööks sel-

lel alal võib pidada prof. H. Dressleri „Die Lehre von den Funktionen“. Nii-sama ka N. Morosovi raamat „Funktsia“). Funktsioonide õppimine esitab pea tevet kõrgemat matemaatikat. Funktsionaalse ühenduse kindlaks määramine mitmesuguste tegurite vahel kuulub praktilise matemaatika valda. Kahjuks jääb aga meie keskkooli eeskava funktsiooni mõistest pea puutumata: möödaminevalt käsitatakse teda ainult trigonomeetrias. Funktsiooni mõistest peabki matemaatika õpetuse uuendus algama. Funktsiooni mõiste peab kujunema juhtivaks teguriks keskkooli õppekavas. Prof. Boreli arvates tuleks funktsiooni mõiste segitusega algada juba neljandas klassis ja siit peale nimetatud mõistet käsitada terve algebra ja geomeetria kursuste õppimisel. Esiteks on vaja seda mõistet arusaadavaks teha graafilisel teel, algades lihtsatest näitustest. Selle järele tuleb esineda mitmekesiste tegeliku elu näitustega funktsionaalse vahekorra kohta. Lõpuks on tarvilik käsitada lihtsamaid algebra funktsioone, mille juures joonistagu õpilased ise vastavaid kõverjooni, tarvita-gu ruudulist joonis-paberit jne. Lõpuotsusena peab iga kõverjoon ja iga algebra määrus õpilase meeles muutuma mingisuguseks funktsionaalseks rippu-vuseks. Matemaatika õppeviisi reformaatorid on siin koguni väljamõetlnud uue mõiste — funktsionaalne mõtlemine.“

Nii jääb uuenduse esimeseks üles-andeks edendada õpilase juures funktsionaalse mõtlemise oskust. Siin pole aga küllalt selleks, kui tutvustatakse õpilasi funktsiooni mõistega teoreetiliselt; funktsiooni mõiste tarvitamine peab kandma tervet matemaatika õpetust koolis.

Funktsiooni mõiste praktilisest tarvitamisest kasvab välja teine uuendus-nõue: keskkooli eeskavasse asendatagu kõrgema matemaatika algmõisted. Differentiaal ja integraal väljaarvamised esinevad praegusel ajal niivõrd mööduandvalt kõigis matemaatika harudes ja lisandustes, et ilma nendeta võimata on läbi saada. Näit. mehaanikas kiiruse mõiste äramääramisel, mitmetel füüsika aladel jne. Kunstlised võtted mida siin ühtepuhku tarvitatakse, et õigetest mõistetest mööda pääseda,

ainult segavad õpilasi, pesitavad nende ajudesse arusaamatusi ja raiskavad aega.

Küsimus seisab ainult selles, mil määral nõutavat uuendust võimalik teostada. Siin tekkib kartus, et õpilasi võidakse liialt väsitada. Prof. Klein arvab, et ei tarvitseks õppetundide arvu suurendada: uued teaduslased paigutatagu eeskavasse teiste kulul, mida ainult traditsiooniliselt alal hoitakse ja mida võib kahjuta välja jätta. Kõige pealt tuleb lahk-tüübilistes koolides lõpmatu väikesuuruste analüüsi algmõisteid mitmesugusel määral õppida. Gümnaasiumides on küllalt integraali mõistest ja tuletustest mõnede lihtsamate tunktsioonide jaoks. Reaalgümnaasiumides võiks juure lisada differentiaal arvamiste alg-väited (teoreemid), kuna kõrgemates realkoolides võiks juba soetada üsna süstemaatilise kursuse, umbes sellemöödulise, nagu läbi minnakse mõne kõrgema erikooli esimesel kursusel.

Edasi olgu matemaatika õpetamine näitlik. Esialgul tuleb õpetajal loobuda puhas-loogilistest tendentsidest, nõudes rohkem isiklist algatusvõimet, loomulikku arusaamist, andes enda poolt enam näitusi igapäevases elust. Iseäranis tuleb silmas pidada graafilist joonistust, peab õpilasi tutvustama termo- ja baromeetri ning statistiliste kõikumiste kõverjoontega, raudtee joon-näitustega jne. Loogilist osa võib selgitada kahes vanemas klassis.

Kokkuvõttes jõuame otsusele, et funktsionaalne mõtlemisoskus, differ. ja integraal väljaarvamiste algmõisted, näitlik õpetamine ja kõige pealt graafilised joonistused on tähtsamad tegurid, mis peavad värskendama ja elustama matemaatika õpetust keskkoolides.

Eelpool puudutasime küsimust: mis jaoks õpitakse matemaatikat? Kesks ja algkooli õppekava äramääramise juures läheneme teisele tähtsale küsimusele: mis tuleks üleüldse matemaatika alal õppida nimetatud koolides? Arusaadav, et materjaal nii tuleb valida, et matemaatika eesmärkidele võimalikult lähedale jõuda.

Uuendusnõuetest tingituna peaks õppekavasse paigutatav materjaal seisma järgmiste juhtmõtete alusel:

1) matemaatiline õppematerjaal ilmutagu selgelt ja kättesaadavalt matemaatilise mõtlemise iseäraldusi.

2) matemaatiline õppematerjaal hõlbustagu loodusseaduste tundmaõppimist.

3) temas olgu selgelt leida matemaatilised vahekorrad, mis olemas sotsiaalses organismis ja praeguse aja inimeste tegevuses, selle juures leidugu võimalused näidata, kuidas matemaatika võib abi anda nimetatud eluliste ülesannete lahendamises.

4) Koolis omandatud matemaatika teadmised peavad looma kogemusi matemaatiliste operatsioonide täideviimiseks, mida õpilasel pärastises elus vaja.

5) Õpitavad teadmised peavad ühinema ühiseks kogupildiks, mis vastab kasvatusteaduse nõuetele.

Matemaatika õppekavade muutmine ja uuendamine on vanemates kultuurriikides viimasel aastakümnel agaralt käsile võetud just ülemaailmsel esitatud juhtimõtete alusel. Kuid ei tarvitse arvata, nagu püütaks loobuda süstemaatilise loogilisest käsitlusviisist. Uuendajad tahavad ainult matemaatika kursust vabastada niisugustest ülesannetest, mille ainuke väärtus seisab nende keerulises konstruktsioonis. Suudetakse õpilastes huvi õhutada, vaadeldes ühendust abstraktse matemaatika ja ümbritseva konkreetse ilma vahel, siis ilmub täies selguses esile asja loogiline külg.

b) Algkool. Mis puutub algkooli, siis toodi siin esile õppekavade muutmiseks mitmesugused eelnõud: kõige pealt kavatseti kõrvale jätta aritmeetikat mitmed äraiganud küsimused ja vähem tähtsad alad; edasi peeti tarvilikuks tervet aritmeetikat lähedasse ühendusse asendada käesoleva elukorraldusega, millega seotult aritmeetika kursusesse paigutatakse võrreid algebrast geomeetrilised väljaarvamised, progressioonid j. m.

Võrreldes praeguseaja õppekavasid nendega, mis olid alles tarvitusel aastat 10 tagasi, näeme, et siin tööd tuntavalt on lihtsustatud. Kõrvale tõrjuti pea igal pool, näit., perioodilised kümnendmurrud, maksutermiinide ühtlustamised, vekslite valuutad jne. Harvem võib leida kolmanda astme juure väljaarva-

mist; nimearvude ülesanded on hoopis lihtsamaks muutunud. Pikad kokkuarvamised toimetatakse 20 aastasajal rehkendusmasinade abil; arvatakse pea ainult kümnend-murdudega, mis ühise nimetaja otsimise kõrvale, kvadraat ja kuubik algarvud leitakse silmapilkselt logaritmidel abil, kiirelt muutuvad aritmeetika tarvitamise viisid kaubandusettevõtetes — tarvitatakse laialt algebra metoode, mis kergemad ja kiiremad.

Tähtsamatest aritmeetika aladest, mis õpilastel nii palju vaeva nõudsid, on uuemates õpperaamatutes välja jäetud peale eelpoolnimetatud osade veel matemaatiline vekslidiskonto, proportsionaalsed väljaarvamised, peale lihtsate näituste, mis ette tulevad ühistegeliste ettevõtete ja aktsiaseltside asjaajamises, peale selle keerdproportsioonid ja rentrendi väljaarvamised.

Mis puutub matemaatika õppeviisidesse, siis avaldab uuendusliikumine mitmetes maades sellel alal ühtlast loomu. Ameerikas töötati välja nõndanimetatud kõikkülgse tegevuse ehk laboratooriline meetod, mis kokkukõlas peab seisma kõikide uuendusaadetega.

Vanem näitlik (demonstreeriv) õppeviis sisaldas kaks pea momenti: a) õpetaja näitab lastele õpetatavaid asju tervelt ehk jagude viisi ja b) teeb ise katseid. Õpilaste tegevus on passiivne vastuvõtmine enamal korraldadel nägemise kaudu. Parem korrald võib järeltegemise tung õpilasi algastmelisele isetegevusele meelitada.

Laboratooriline õppeviis võimaldab aga kolm momenti: a) õpetaja näitab õpilastele; b) õpilased tutvustavad näidatavaga igaüks eraldi, katsuvad, vormivad, joonistavad, voolivad, valmistavad jäljendusi jne.; c) õpilased teevad iseseisvalt katseid, loovad nähtusi. Asjad peavad laste silma all sündima ja arenema. Valmis asi ei ole lapsele nii huvitav, kui see, mis parajasti luuakse. Laboratooriline õppeviis edustab tööinstinkti, tegevusvalmistust ja koolitab mõtet.

Inglismaa koolides võetakse kätte õpitud väljaarvamise viisid kohe tegelikult tarvitusele. Õpilased korraldavad kooli majapidamise, töökodade, kantselei j. m. väljaminekute arveid, teevad maamõõtmise katseid, õpivad valmis-

tama eelarveid, planeerivad, joonistavad majade plaane. Õpilased saevad metsas puud maha, võtavad tarvilised mõõdud, ruttavad siis õpetaja seltsis koju, et klassitahvilil palkide kehasuurust välja arvata. Esimesed mõisted geomeetria kehastest ja joonistest omandavad inglased tisləri töökojas, kus nad ise geomeetria alale kuuluvaid asju valmistavad. Peale seda õpivad nad maamõõtmist otse looduses kõigi tarvilikkude instrumentide abil.

Niisugune õppeviis annab igapäevase elu jaoks tarvilikud teadmised ka nõrgemaile õpilastele ja neile, kellel edasiõppimiseks võimalus puudub, kuna edasiminejad seda suurema huvitusega tööle asuvad.

Matemaatika õpetus rajatakse laboratoorilise õppeviisi abil laste huvide loomulik-aktiivse tegevustungi ja koöperatsiooni peale. Uued õppeviisid tahavad enam lähedat ühendust luua mitmesuguste teadusharude vahel. Õppeviis, mis igapäevase elu peal põhjeneb, pakub täit kindlustust, et õpilased asjast täiesti jagu saavad ja sellega kaasa elavad.

Rohkem, kui kunagi mingi teise õppeaine õpetamisel, on õpetaja sunnitud õhutama kaasaalamist ja huvi just aritmeetikas. Ja kõige paremaid tagajärgi annab siin õppeviis, mille abil aritmeetika kujuneb õpilase enese tegevusest, ehk seisab lähedas ühenduses tähendatud tegevusega, kogemustega ja tähelepanekutega ümbruse kohta. Uuem õppeviis loob vajaduse õpilases aritmeetika vastu elavat huvi äratada, viies teda lähedasse ühendusse tegeliku eluga, mida õpilane ise näeb. Õpetaja valigu niisugused väljaarvamise ülesanded, mis kuuluvad õpilaste kogemuste piirkonda.

Huvitavat ja väärtuslist arvumaterjali võib õpilase jaoks leida loodusest. Väikeste muudatuste abil võib õpetaja loodusteaduse seada lähedasse ühendusse aritmeetika ja geomeetria küsimustega. Ei tarvitse selle juures just eriliselt loodusteadust õppida. Lihtsaid mõõtmisi ja vaatlusi suudavad õpilased teha lühikese aja jooksul ilma iseäraliste abinõudeta. Lihtsa väljaarvamise teel leiavad õpilased näit. keskmise majade arvu iga linnajao kohta, mitu % kõigist majadest on puumajad, kui palju kauplusi leidub teatavas linnajaos, mitu

inimest sammus 5 minuti jooksul koolimajast mööda, kui palju sammub neid sel kombel nädala jooksul, mitu % nendest meesterahvaid jne.

Niisugune ülesannete ahelik annab hulga võimalusi praktiliselt tarvitada tähtsaid aritmeetika väljaarvamisi. Täiskasvanutele võivad sellesarnaste ülesannete resultaadid vähem huvitust pakkuja, seda rõhkem aga lastele, sest neil tuleb siin kasutada ja selgitada nende eneste kogutud andmeid.

Raamatutel võib matemaatika õpetamise juures olla kaheksugune ülesanne: 1) õpilane tuubib raamatu sisu pähe, milles paljud õpetajad näevad kooli ülesannet; 2) raamatut tarvitatakse ainult õppeabinõuna. Teda läheb rõhkem vaja õpetajale kui õpilasele. Matemaatika õpetaja ülesanne olgu õpilast niisugustesse tingimustesse asendada, et see end käsitatava õppeainega leiduste ja tuletuste abil tutvustaks. Ainuke raamat, mis otstarbekohane õpilastele tarvitada anda, oleks metoodiliselt kokuseatud ülesannete kogu.

Kiirelt täieneva praktilise elu tarvidused nõuavad, et lihtsamaid aritmeetilisi väljaarvamisi suudetaks teha hoolikalt ja üsna kiirelt, milleks vaja ettevalmistada tarvilise hulga harjutustega, et kujuneks mehaaniline vilumus. Neid harjutusi tuleb teostada peajasjalikult lihtsamal ja huvitavamal kujul, loobudes üleminekust keerulisemate kombinatsioonide juure senni, kui lihtsamad tarviliselt omandatud pole. Aritmeetikas võivad mehaanilisi harjumusi luua kõik ülesanded. Raudtee pilet Tallinna ja Tartu vahel maksab näit. 36,4 marka 200-verstalise kauguse eest. Seda ülesannet välja arvates omandame niisama suurel mõõdul mehaanilisi kogemusi, nagu sel puhul, kui jagame 36,4: 200. Kuid eespool nimetatud ülesanne esineb hoopis huvitavamal kujul.

On halb eksitus arvata, et peaks mehaaniliste kogemuste väljatöötamiseks võtma nimelt huvituseta ja kuivad — „abstraktilised“ — ülesanded, nagu neid sisaldavad meie praegused ülesannete raamatud. Omandab õpilane tarvilised kogemused niisuguste ülesannete arvamisel, mis teda sisuliselt huvitavad, siis annab see kõige paremaid tagajärgi.

Ameerika koolimees, matemaatik metoodika prof. J o u n g tähendab: „Arit-

meetilised ülesanded olgu ülesanneteks ainult õpilastele, s. t. niisugused, mille arvamise õpilane tingimata tarvilikuks peab ja mis väljaarvamise vaeva väärt. Tähendatud eesmärgi kättesaamiseks ei ole paremat teed, kui seesuguste ülesannete valik, mis õpilase isiklise tegevusega kõige laiemas mõttes ühenduses seisaksid ja mis temale igapäevases elus tihti peamurdmist sünnitavad... Leidub ju nii rohkesti huvitavaid reaalelulisi ülesandeid, et kunstlikud rahulikult võime kõrvale jätta ja siiski eesmärgile jõuame hoopis vähema jõukultusega..."

Uuemal ajal on iseäranis Saksa ja Prantsuse keeles üsna rohkesti häid kirjatöid ilmunud, mis nõnda nimetatud „matemaatilise meelelahutuse“ küsimusi käsitlevad. Leitub neis keeltes ka palju sellesisulisi ülesannete raamatuid. Viimastel aastatel enne ilmasõda ilmus neid isegi Vene keeles ümberpanekutena.

Iga õpetaja teab, kui tähtis on matemaatika ülesannetele lõbusat, uudishimu äratavat kuju anda, niisugust kuju, kus ülesanne alguses võimatu raske näib, kuid kergesti ja ootamata kombel harjub.

Elule vastavaid praktilise ilmega ja lõbusasisulisi aritmeetiliste ülesannete kogusid võiks pidada seega tulevikukooli rehendus-raamatu algkujuks.

Uute meetodide elluviimisele teeb takistust tarviliste käsiraamatute puudus. See põud puudutab Eesti koole valusalt just matemaatika õpetamise alal, kus uuendused praegu nii tarvilikud. Kättesaadavam meie õpetajatele on venekeelne kirjandus, milles ilmasõja eel ja selle esimestel aastatel ümberpanekutena õige rohkesti väärtuslisi teoseid

ilmus. Kuid neist on vähe alale jäänud ja neidki raske kätte saada.

Üks esimestest raamatutest, mis Vene koolikirjanduses matemaatika-metoodi uuendust kuulutas, oli Saksa õpetlase Dr. V. Lay teose tõlge: „Aritmeetika algõpetuse juhatus“ (Führer durch den Rechenunterricht der Unterstufe). Lay raamat tahab praktiliselt tõendada, et uuem hingeteadus ja didaktilis-hingeteaduslised katsed omandavad üksikute õppeainete metoodikas määratu tähtsuse, iseäranis teaduslikes kindlustuses ja õpetamise paremas kordaminekus. Kuid Lay käsiraamat tundus suuremale hulgale õpetajaile nagu võõras ja kauge, näis nii ütelda „raske süvenemiseks“, leidus ju temas elementi erilise terminoloogiaga, oli kirjutatud teaduslikes keeles, mis nõuab hoolikat süvenemist ja tungivat huvi. Sisuliselt kuulub aga Lay raamat kõige väärtuslikumate tööde hulka.

Enam täienenud uuenduskatseid esitasid hilisemalt ilmunud raamatud: J. Stöcklini — „Aritmeetika metoodika“ III jagu, Prantsuse prof. E. Boreli „Elementaar matemaatika“, prof. Joungi rehendus-metoodika teosed, O. Lodge „Kerge matemaatika“, II. A. Томилли: „Роль графического метода при обучении математике“; В. Мрочек и Филиппов: „Педагогика математики“; F. Kleini „Elementaar ja kõrgema matemaatika küsimused. Ettelugemised õpetajatele“. Need teosed annavad selge pildi sellest mis nõuab matem. õpetamise metoodiline uuendus ja kui kaugele sellel alal on jõutud. Iseäranis võib soovitada F. Cajori „History of elementary Mathematics“. On ka venekeelses tõlkes.
(Järgneb.)
J. Prümmel.

„Loodusõpetuse ruumid algkoolis.

Meie astume koolimajade ehitamise ajajärku. Millised on eestkätt meie algkoolide ruumilised olud praegu, seda teab igaüks. Selge, et siin ehitustöödega viivitada ei tohi, — kõige energiaga peab tööle asutama!

Agas peetagu silmas, et meie neid koolimajasid mitte tänaseks-homseks ei ehitä, ja et nad ainult siis oma otstarbe kõrgusel seisavad, kui nad kasvatustea-

duslisile nõudeile ja nende praktilisile teostamisvõimale vastavad. Sellepärast on tarvilik, et õpetajaskond siin eesrinnaline kaasrääkija saaks olla.

Puudutaksin paari sõnaga neid nõudeid, mida loodusõpetus algkoolile ruumide suhtes seab.

Loodusõpetus on nii metoodiliselt kui ka materjaalselt omapärane õppeaine. Mitmekesine vaatlemine, katse,

joonistamine, õpilaste laialdane isetegevus, — kõik need on loodusõpetuse tingimata vajaduslikud elemendid. Et see kõik rikkalikku apparatide ja õppevahendite kogu nõuab, on iseenesest arusaadav.

Selle jaoks olgu ruumid ettenähtud! „Füüsikakabineti“ ruumid ongi enam-vähem üleüldiselt arvesse võetud. Kui selle all tõesti puhtfüüsika kabinetti kui niisugust mõeldakse, siis ei rahulda see loodusteaduse õpetajat kaugeltki mitte. On ju bioloogilisel õppeaineil algkoolis, ja koolis üleüldse, üks esimesjärgulisest kohtadest. Nende õppevahendite õppevahendite ruumilised nõuded pole aga sugugi mitte tagaplaanilised. Peavad olema ruumilised võimalused mitmesuguste pikemaajaliste füsioloogiliste ja bioloogiliste katsete korraldamiseks, peavad olema ruumid vivaariumide sisseadmiseks, zooloogia museumi, konserveeritud preparaatide, geoloogiliste kogude jne. paigutamiseks. Ilma kõige sellele ei ole loodusõpetusel mõtet. Ja ometi on ta rikkalikum võimaluste valdkond. Siin räägib karm objektiivsus ja nõuab meilt vastutulekut. Bioloogilise erikabineti vajadus pole siin siiski mitte karjuv, on võimalik kokkulepet soetada „füüsikakabineti“ga. Üleüldiselt aga: loodusõpetus vajab ruumikat loodusteaduse kabinetti, mis suudaks mahutada loodusteaduslike õppeainete õppevahendid kõiges nende mitmekesisuses. Ruum peab olema ühtlasi küllalt valge, kuiv, köetav. Ohu vahetus tarvilik.

Loodusõpetuse metoodiline ja õppevahendiline omapärasus kohustab loodusõpetuse metoodiste veel teise, väga tõsise nõudega esinema: loodusõpetuse jaoks eri klassiruum!

Toon siin niisuguse klassiruumi kirjelduse prof. V. Schoenicheni ainetel. Sisseseadelised üksikasjad võivad olla kohalise äranägemise järele täiendatud. Peanõuded oleks üleüldisjoonis järgmised.

Esiteks, klass olgu võimalikult valgusrikas! Aknad tehtagu avarad, lõunapoolse külgi. Aknalauad peaksid laiad olema, nii et sinna mitmesuguseid katsetaimi, vivaariume jne. saaks asetada, ajutiseltki. Seega on õpilastele väga tähtis võimalus antud, — tunniaegist vaat-

lemist pärast täiendada, kontrollleerida, pärastisel isevaatlemisel asjasse ja tehtud otsusisse süveneda. Vivaariumid, näit., nõuavad koguni pikemaajalist vaatlemist. Aknalaua valguskülluses on ühtlasi sündsam koht mikroskoobilisi vaatlemisi korraldada. Otsekohese päikesevalguse ärahoidmiseks tõmmatakse aknale ette niisugusel juhtumisel õhuke valge eesriie. Et seesugusil korraldada aknaid alt avada ei saa, on arusaadav: aknad peavad siin pealt avatavad olema. Akendele käivad üles- ja allaliikuvad valguskindlad katted ette; mitmesuguste optiliste katsete puhul, samuti projektsiooni otstarbeks on seda tingimata vaja. Et loodusõpetuse tunnis on vaatlemise keskpunktiks ja eeltingimiseks, et õpilased vaadeldavat objekti ehk nähtust üksikasjaliselt näha võiks, on vaja, et klassiruumi põrand tagantpoolt kõrgemale tõuseks ja tagumised laud kõrgemal asuksid. Pimedail ajal on kunstlik valgustamine tarvilik, soovitatav — elekter.

Klassitoa akendeta seinad olgu peasjalikult tahvlite jaoks. Akende vastasseinal asub pikk tahvel õpilaste joonistusharjutuste jne. jaoks. Hea, kui siin hulk õpilasi korraga tegevuses mahuks olema. Teine tahvel (kahejärgune) on õpetaja tarvitada. Et paljud joonistused, tabelid jne. kauemaks ajaks tahvile püsima peavad jääma, on tarvilik, et need tahvlid üles- ja allaliikuvad oleks, ja et nende mõlemaid külgi tarvitada saaks. Seinte piltidega varustamine ilustamise ehk mõneks muuks otstarbeks, ei ole vajaduslik. Vastuoks, selles peitub loodusõpetusele teatav hädakoht: ta detsentraliseerib õpetust, millega joon loodusõpetusele ilma selle tagi omane. Loodusõpetuse klassituba olgu eestkätt töötuba! Piltidest on seintel ajutiselt ainult need lubatavad, mis õpilaste tunnitööga ühenduses. Kuid ka siin oleks korridor otstarbekohasemaks ruumiks. Küll aga on seinal suur maailmajagude kaart vajaduslik, samuti koolikoha ümbruse kaart, selle geoloogiliste ja bioloogiliste iseärsuste ülestähendamiseks. Niisuguse kaardi kokkuseadmine käiks loodusteaduse õpetaja ülesannete hulka! Kapid ja riulid, nii õpilaste tööde ja tööriistade, kui ka õpetaja instrumentariumi jaoks on tarvilikud.

Keset klassituba, õpilaste ees, asub katselaud. See olgu lihtne, tugevehituslik, paigale kinnitatud. Laua altruum on ühtlasi kapiks, mille laegastes tarvilikumad keemikaalid, reagentid, värvained, klaasvargid jne. aset leiavad. Siin piirkonnas on ka pildi- ja kaardihoidjad. Otstarbekohasuse ja praktilikkuse mõttes peaks need ülestõmmatavad ja allalastavad olema.

Tähtis looduseõpetuse klassi õppevahend on projektsioonaparaat. Tema tarvitamine oleks siin väga sagedane ja laiapiirine. Tuleks siia juure lisada, et projektsioonaparaat mitte üksinda loodusõpetuses vajaduslik pole, vaid ka koduloos, maadeteaduses j. m.

Bioloogilise (ja anorgaanilise) praktika jaoks on keskkoolides sellekohased eriruumid. Algkoolis, kus see praktika modelleerimise, vaadeldava objekti makroskoobilise tükeldamisega ja lõikamisega, kollektioneerimisega, õppevahendite valmistamisega ja lihtpäraste mate katsetetegemisega piiratud, võiks sellekohased eriruumid ära jääda. Siin saab kompromissi luua klassiruumiga seda enam, et muist neist praktilisist töist käsitöö ruumides ära tehakse. Öieti tuleks siin seda töö ühtlustamist tervitada. Klassi üleüldisse sisseseadese see muudatust ei too. Küll seab ta aga koolilaudadele teatavad nõudmised. Esiteks on vaja, et koolilauda istepinkidest lahus oleks. Viimased peaksid liikuvad olema. Lauad olgu eestkätt töölaudad! Tarvilik oleks, et neid tarbekorral vesiloodi ja jälle kallakolekusse võiks seada. Lauad olgu kohtadele kinnitatud. Pikad lauad ei ole soovitavad. Laudade vahel olgu nii palju vaheruumi, et õpetaja igale üksikule õpilasele tarbekorral juure peaseks. Lauad olgu laegastega varustatud.

Kui nüüd veel sammu praktikasse teeme, siis selgub, millised võimalused loodusõpetuse klassitoa sisseseadmise-

ga avanevad. Esiteks, ei ole sugugi öeldud, et siin ainult loodusõpetust käsitatakse. Sissesead vastab väga hästi, näit., voolimisele, joonistamisele, — miks siis mitte tarbekorral joonistamist ja voolimist siia üle kanda? Edasi, ei tarvitse suur prohvet olla, kui ütelda, et üldhariduselised, arsti-, põllu-, kasvatusteaduslised jne. loengud tuleviku huvipunktid saavad olema. Ükski neist loenguist ei ole aga küllalt tagajärjerikas ilma loodusteaduslike kabinetita. Milliseks kujuneks aga küll töö veel siis, kui siin kasutada loodusõpetuse klassituba, kus praktiline töö võimaldatud! Siin on hälli, kuhu asuvad meie tuleviku teaduslised rahvaülikoolid!

Lõpuks puudutan veel üht asja. Loodetavasti kasvab meie õpetajaskond pea kasvatusteadusliste tähelepanekute ja katsete vajaduse äratundmise tasapinnani ja asub nende teostamisele. Loodusõpetuse otstarbekohaste ruumide sisseseadmisega on ka siin ruumide ja aparatuuride tarvitamise võimalus loodud.

Silmaspidades seda, et loodusõpetuse tagajärjerikas käsitlemine nõuab õpetajalt kõrget teaduslist ja meetoodilist tasapinda, silmaspidades ka seda, et niisuguste loodusõpetuse ruumide otstarbekohane kasutamine ja korrashoidmine nõuab asjatundlikku ja hoolast tööd, peame siin muu seas kõrgema haridusega looduseriteadlase vajadust algkoolis toonitama.

Ruumiliste nõuete lahendamise peame aga juba nüüd õigele teele juhtima. Meie juhtsõnaks olgu siin: mitte rahaküsimus, vaid paremate kasvatusteadusliste saavutuste võimaldamine!

Õpetajaskonna nõudmisist ja näpunäiteist ei tohiks aga koolimajade ehitusküsimuses milgi tingimisel mööda hii- lida!

J. Klein.

Õpilaste hindamine ja tunnistused koolis.*)

See küsimus on nii tähtis, et siin põhjalikuma tööga peaks esinema. Aga et vaenuväljal viibides selleks aeg ja

võimalused puuduvad, tuleb leppida lühikese märkusega.

Tahan küsimust käsitada seisukohalt, nagu siin võitluste keerus on õpitud elu vaatlema ja hindama.

*) K. O. kirjut. puhul „Kasvatus“ 5, 1919

Kui palju ei ole kõnekoosolekutel ja ajalehe artiklites seda lööksõna tarvitatud, et elu on võitlus olemise eest. Kuid kunagi enne ei ole see küsimus tegelikus elus nii teravalt ja suuremõduliselt meie rahval otsustada olnud, kui just nüüd praeguses vabaduse sõjas.

Siin võitlustules töötatakse välja ja proovitakse läbi kõige paremad võitlusviisid ja hinnatakse õieti jõud ja abinõud, mis meid nüüd võidule aitavad ja ka edaspidi võivad aidata.

Võitlust ei otsusta aga mitte ainult sellekohased tehnilised abinõud ja lihaste jõud, vaid palju tähtsam on siin neid mõlemaid juhtiv vaimline jõud, mis kõiki sõdurid reamehest kunni kindralini juhatab ja kannab. Kui iga mees omal kohal ka ilma ülema juuresolekuta ja juhatuseta iseseisvalt oma kohust täidab, siis on sõjavägi alati oma ülesande kõrgusel.

Lahinguväljadel otsustatakse rahvaste saatus sadandete ja tuhandete aastate peale.

Ja lapsik oleks arvata, et need vaimlised väärtused, mis lahingus võidule viivad, pikalises rahuaegses võitluses olemise eest vähem tähtsad on.

Meie rahvakooli ülesanne olgu kasvatada iseseisvaid vabu kodanikke, igas üksikus õpilases väljaarendada ja tegevusele kutsuda ning õigele teele juhataada kõik tema kehalised, vaimlised ja hingelised jõud.

Igasugused massilise kasvatuse ja õpetuse viisid ja üldülised otsused olgu ainult nii palju lubatud, kui tarvilise seltskondlise ühis- ja rahvustunde kasvatamiseks just tingimata tarvis.

Mitte aga nii, kuidas K. Ö. soovitab: „On tarvis ainult üldüliselt otsustada, mitte üksikasjaliselt, kas õpilane on ligikaudu küps . . . j. n. e.“

Niisugune kasvatatusviis annaks meile rahva, kes ka elunähtuste üle üldüliselt otsustab, kes alati üldülise vooluga kaasa läheb — kas või orjaks.

Kui tahetakse, et meie rahvas vabaks ja iseseisvaks saab ja jääb, siis ärge kasvatatagu meile mitte massi. Iga üksik inimene peab oskama elada vabalt ja iseseisvalt, siis võib ka terve rahvas vaba olla — ja kõigis eluvõitlustes võitjaks jääda.

Just selles suhtes on meie rahvakoolil kõige suuremad ülesanded. Ühelt

poolt tuleb kool puhastada sennistest ametliku õhkkonna jäänustest; teiselt poolt ei tohi ta jälle mitte täiesti korralageduse lagendikuks muutuda, kus mitmesugused pühapäeva kütid katsejäneseid püüavad.

Numbrite panemisega võib koolis tõesti tulist ülekohtu teha, nagu seda Vene ametlikus koolis nii mõnigi omal turjal tunda on saanud.

Kas aga rukki ja kartuli kasvatamine sellepärast ära tuleb keelda, et neist viina aetakse? Seda ei teeks vist keegi, sest rukis ja kartul on väga tähtsad ja tarvilised rahva toitmiseks.

Sama tähtis on iga töö eriti veel kasvatuse juures hindamine.

Põllutöö, karjakasvatuse, käsitöö ja taide hindamiseks pannakse toime suured näitused, et sellega nende edenemisele suuremat hoogu anda. Kasvatuses ei tohi aga laste tööde hindamisest juttugi olla — see olla halb!

Inimese isiku väljaarendamiseks ja iseseisvale tegevusele kasvatamiseks on tingimata tarvis arvustusi, esiteks kasvataja, pärast aga juba isiku enese poolt. Ei ole ühtegi normaalset last, kes kardaks hindamist, oma tööde õiglast arvustust. Just vastuoksa — lapsed on sellest alati väga huvitatud, mis ema nende tööst ja toimetusest arvab.

On laps mängukasti juures mõne uue ehituse valmis teinud, siis kutsutakse kohe ema seda vaatama. Samane on lügu ka tähtede kirjutamisega ja muude töödega.

Ja kui ema ka ütleb, et see täht ei ole õieti kirjutatud ja näitab, milles viga seisab, siis ei tunne laps enast mõistliku ema jutu peale sugugi haavatud olevat. Seda suurema hoolega asutakse uuesti tööle, et viga parandada.

Õpetaja algab oma töö sealt, kus ema lõpetas. Ja kohe on hindamine halb!

Tõepoolest ei ole mitte hindamine halb, vaid hindaja. Niisuguse õpetaja koht ei ole mitte meie vabariigi koolis. Ta otsigu endale mujal teenistust.

Kas siis hindamine selle juures süüdi on, kui hindaja oma ülesande kõrgusel ei seisa ja hindamise asemel narmima ehk koguni sõimama hakkab, ehk hindamisele mitte õpilase teadmisi ei võta, vaid tema seltskondlise, varandus-

lise, perekondlise seisukorra ehk mõne muu kõrvalise asja.

Arvan, et keegi mõistlik lastekasvataja laste tööde hindamise vastu üldse vaidlema ei hakkagi.

Kuidas aga hinnata, sellest paar rida.

Hindamine ei pea mitte ette võetama ühel ehk teisel nimetatud päeval, välja arvatud kooliaasta lõupäev. Hindamist ei pea mitte ühendama iseäralise väljakutsumise ehk tseremoniaga, mis tõesti lapsi üleliia pingutada võib ja sugugi tarvilik pole.

Juba esimesest päevast peale näitab töö ise, kus tarvis on aidata, parandada, tähelepanu äratada, seda õiendada, mis tänav ja, võib olla, ka kodu on rikkunud.

Kui niisugune hindamistöö just õpilaste teadmiste tagavara täiendab ja ebanähtustest puhastab ning nende enesearuustust ja enesetunnet kasvatab, siis ei või olla ka selle hindamistöö kokkuvõttel muud kuju ega mõju.

Ühtlasi sellega valmib ka õpetajal, kes oma ülesande kõrgusel seisab, õppeaasta lõpuks iga õpilase ja õppeaine kohta enam-vähem kindel otsus, kas see ehk teine õpilane on, näituseks, hea, keskmine ehk halb rehkendaja. Ja mis on selles siis halba, kui õpetaja tööpäeva lõpul päevase töö üle enesele kokkuvõtet tehes ka ühe ehk teise õpilase kohta oma märkusteraamatusse teeb tarvilised märkused!

Mitte ainult, et ta võib — ta peab seda tegema, kui ta mitte ei taha olla ühepäeva liblikas.

Ja kui juba hinnata, siis on praktilisem kirjutada pika sõna asemel number, mis teatud mõistet tähendab.

Mis puutub õpilaste karakteristika-tesse lihtsama hindamise asemel, siis võiks seda lubada ainult neile üksikuile õpetajaile, kes harilikus hindamises juba õige osavad.

Sest palju kergem on otsustada, kas õpilane hästi ehk rahuloldavalt rehkendab, laulab, kirjutab jne., kui otsustada, kas sama õpilane julge, kartlik, egoist, otsekohene, salalik — isegi seda, kas ta hoolas ehk laisk on.

Lõpuks veel asja praktiline külg. K. O. kirjutab: „Kui riigil või eraasutusel on tarvis teatud oskusega inimesi — eksamineerigu jne.“

Tähendab — iga riigi ja seltskond-

line asutus peab asutama eksami komisjoni. Kõikide keskkoolide töö koor-matakse ühe ülikooli peale. Mis meie ülikoolist siis veel järele jääb.

Ja õpilase seisukohalt vaadates — kumb on kergem ja otstarbekohasem, kas eksam teha koolitöö lõpul, ehk 10, 20 aastat hiljem, kui loomulikult terve rida väikeseid teoreeme, mis teenistuse juures, võib olla, kunagi ette ei tule, aga eksami tegemisel tarvis on, ära unustatud?

Meie kooli, eriti just meie rahva-kooli, ülesanne on kasvatada mitte ainult mõistlikku vaadet haridusse, nagu K. O. seda arvab, vaid kasvatada meie vabariigile tema nimeväärilisi kodanikke, kes moodustaks haritud rahva ja kellest igal üksikul on selge, mis on tema kohused ja õigused ning kes kõigis elutormides ja -võitlustes ka üksinda püsima jääksid.

Ja selle eesmärgi kättesaamiseks ei pea õpetaja mitte ainult ise hindama, vaid ka hindama õpetama. Niisuguse õppeviisi juures ei või ka õpetaja hindamise juures niisugust ülekohtu teha, nagu see seal oli, kus mitte ainult õpilastel, vaid ka rahval üleüldse oma arvamist ei tohtinud olla. R.

*

Järeldamärkus. Kes asja tõsiselt võtab ja oma vaateid eksimatuks ei pea, see võib aina rõõmustada, kui tema arvamisid mõttevahetuse tekitavad: on lootust küsimuse lahendamises edasi jõuda.

Nähtavasti ei tunne R. küllalt hästi neid raskusi ja arusaamatusi, millest (peaasjalikult keskkoolis) on tekkinud opositsioon hindamisele, eriti numbri-süsteemile, ja tarve otsida uusi teid. Asjasse tungimata, psühholoogilisi argumente esitamata väidatakse, et hindamisel on kasvatusline vägi.

Kasvatuse sihtides oleme enam-vähem ühel arvamisel, aga lähme tugevasti lahku vahendite valikus: mina arvan, et tulevast kodanikku peab kasvatama tegelikkuse loova töö abil, mis arendab individuaalseid jõude. Selle-ga on kokkukõlas enesearuustust ja iga-sugune muugi arvustus. R. aga näib arvavat, et tublit kodanikku tuleb kasvatada ametliku, vormilise hindamisega (ma rääkisin just sarnase hindamise vas-

tu, mitte arvustuse vastu, mis on iga loova töö enesestmõistetav tingimus), kiidu ja laiduga — väliste vahenditega. Minu kujuteldud kodanik peab nii iseisev olema, et ise võib otsustada, mis õige, R-i vahva kodanik ja tema kasvatustelised vahendid aga näivad vastolus olevat.

R-i kirjutuses tehakse hindamise kaasas käivatest pahetest halb hindamine ja halb hindaja, ühepäeva liblikas, ja — antakse aga pihta, näidatakse ust. Halb hindaja olevat ka see, kes niisugust hindamist, nagu R. tarvilikuks peab, ei tunnistaagi, järjekult ka iga surrogaadi vastu on.

Tööle julgustamine, arvustamine, ei ole ka samastatav numbriga, sest number on kivinenud vorm (vorm suretab, sisu teeb elavaks!), shabloon, hõlbust tema andjale, petlik tema saajale.

R. ütleb omas hindamisõpetuses: „Hindamist ei pea mitte ühendama isearalise väljakutsumisega, mis sugugi tarvilik pole.“ Tuhat korda õigus, aga kellele ta siis vastu vaidleb?

Kasvatustööst ütleb R.: „Juba esimesest päevast peale näitab töö ise, kus tarvis on aidata, tähelepanemist äratada...“ Ja siis: „Kui niisugune hindamistöö (minu harvendus) just õpilaste teadmiste tagavara täiendab... ning nende enesearvustust ja enesetunnet kasvatab...“ Aga kas siis kasvatustöö, mida mina just toonitasin, ja hindamine on üks ja seesama?!

Millise meetodi järele R. tahab valida neid üksikuid, kellele ta lubab karakteristikaid teha?

Kes ütleb, „et meie rahvakooli üles-

anne on kasvatada ainult mõistlikku vaadet haridusse“? Minu väide see ei ole.

Mul ei olnud peasjaks küsimus, kes ja kuidas eksamid peab korraldama, vaid tõuget anda asja pedagoogilisemale alusele asetamiseks, ühtlasi tähendades, et eksamid on võimalik teisiti korraldada. (Olgu tähendatud, et igasugused eksamid peavad normaalinimesele esitatavate nõuete miinimumi kohaselt korraldatama, nii et nad õpilasele, kes produktiivselt kooliprogrammi on läbi läinud — just seda ongi tarvis — kardetavad ei ole.) Lohutuseks R-le tuletan aga meele, et ülikoolid ennegi on teinud seda tööd, millega ta kardab koormata meie ülikooli, nii et tast midagi järele ei jää. R-le nagu ei oleks olemas teatud raskusi, sest ta ei leia nende lahendamise tarviliku olevat. — Kuidas anda mõjuv pööre selleks, et ei õpitaks numbri ja diploomi jaoks, vaid tehtaks süvenevat tööd, omandataks teadmisi, mida tuleb proovida elus? Kuidas kõrvaldada võimalused õpetajale ette heita erapoolsust (mida ei saa olematuks tunnistada)? Kuidas teha õpetaja õpilasele tarvilikuks (ta ei tohi ju ükskõikne või koguni vaenulik olla!), muuta nende suhted pedagoogiliseks? Kuidas anda õpetajalegi tõuget enese täiendamiseks, tõsta tema töö väärtust?

Mis paneb R. ette? Kas numbri?

Asi on äga tähtis. Vahest tulevad teisedki appi, tekib mõtetevahetus, ja asi otsustatakse kuidagi. Saame edasi või kuke sammugi! Siis ei ole trükkimust asjata raisatud. R. O.

Ärgem pillakem.

Kui traditsioonitus on rahvastele õnnetuseks, siis on ta neile ühtlasi ka õnneks: traditsioonilised pahed ei halva julget ettevõtlikkust, ei takista uuele teele asumast. Traditsioonid rõhuvad just vanu kultuurrahvaid.

Meil, algajatel Eestis, tuleb teadlik olla neist hüvedest ja pahedest, mis teistel olemas, et neilt vastu võtta ainult seda, mis väärtuslik. Muidu aga — enam amerikanismi, enam julget otsest peale hakkamist tõeks peetavatel

alustel. Mõnikord tõukavad olud ise kohases sihis.

Nii on suurel pahel meie noores koolis, õpperaamatute puudusel, ühtlasi see hüve, et ta annab tõuke vabanimiseks raamatumetoodist. Ta võib selle anda, kui selleks on teisi eeldusi.

Pillamine, ebavoorus külluses, on mitmekordne patt puuduses.

Meil on vaimlise jõu puudus igal alal, eriti pedagoogilisel, aga sedagi, mis on, pillame.

Üleüldiselt ollakse arvamisel, et koolijuhatajateks peavad olema paremad pedagoogid. Kuid sennised koolijuhataja kohustused nõuavad pedagoogilisi omadusi ainult ühes osas, teises osas peaks juhataja just halvem omast kutsest olema! Traditsioonide järele on ju koolijuhataja kohustused kahte liiki. Üks osa, pedagoogiline, eeldab filosoofilisi kalduvusi, teine, majandusline, praktilisi. Neid mõlemaid leidub aga vähe ühes isikus. Esimene osa nõuab pikeemat ettevalmistust, sellekohast eriharidust, teine ei esita suuremaid nõudeid ettevalmistuse suhtes, nõuab aga praktilist vilumust. Mõlemad osad üksikult nõuavad suuremas koolis tervet tööjõudu. Koolijuhataja-pedagoog peab toimetama terve rea asju, millel ei ole tegemist kasvatusesega, mis on temale koormaks ja loovad sisemise vastolu. Koolijuhataja-majapidaja jälle ei saa aega kasvatusliseks tegevuseks, kui tal selleks annetki oleks. Tema teeb ju eelarveid, arvab välja palgamuutusi, enam saadud ja saamata jäänud palgavahesid, maksab palka, ostab majapidamise tarvilikka asju, palkab ja juhib kooliteendrid, kõrvaldab rikkeid küttes, veevärgis, otsib lumevedajaid, hoolitseb kütte ja valgustuse eest, jookseb siia-sinna — iga teenija igale poole ei lähegi —, kirjutab terve rea rutulisi ja igasugu teisi paberid jne. jne. Koolijuhataja olgu igavene askeldaja — ein Mädchen für alles!

Kas siis selleks on eriharidus omandatud? Kas selleks on ülikool lõpetatud, et nii askeldada ja anda kõigest 6 tundi nädalas, milles peaaegu seisabki koolijuhataja pedagoogiline tegevus, sest koosolemiseks õpilastega, otsekoheks mõjuavalduseks õpilaste, õpetajate, seega koolitöö peale, ei jää aega. See kulub ära vormilikkudeks asjadeks.

Oleme koolijuhataja kriisini jõudmas. Korter sunnib veel püsima, osalt harjumus, kui mitte auahnust — muidugi traditsiooni pärandus — üksikute juures arvesse võtta. Harilik õpetaja teab oma tunniplaani, on vaba töö-vaheajal, koolijuhataja olgu igal ajal valmis asetunda andma, olgu oma kantseleiga ja muude askeldustega alati seotud.

Koolijuhatajate töö sisemisest vastolust on avalikult vähe räägitud. Aga seda on ammugi ja valusalt tuntud. See asjaolu ja pedagoogilise jõu puudus sunnivad asjast rääkima ja uusi teid otsima, teid, mis ei olegi rasked käia, kui tahetaks olla pedagoogiline. Koolijuhatajad peavad olema tähtsamaks rattaks kooli masinas, juhtivaks jõuks koolile omases, pedagoogilises mõttes, mitte kooli asjaajajateks.

Sellepärast tulevad lahutada mõlemad juhatuse funktsioonid. Koolijuhataja, parem pedagoog ja suurema hariduse osaline koolis, oleks õpetajate nõukogu juhataja ja esimene kasvataja, pedagoogilise mõtte kandja ja elustaja, kooli hing.

Kõik muu tegevus oleks teise isiku käes, kelleks võiks olla, näit., kooli asjaajajad. Sellest tuleks ka üleüldiselt jõu kokkuhoid. Sest asjaajaja teeb nüüdki kantselei töö. Koolijuhataja, kes selle töö eest vastutab, peab omakorda asjasse tungima — kaks inimest teevad sama tööd. Kas see ei ole jõu raiskamine? Loomulik oleks, et keegi selle töö üksi teeks ja tema eest ka otsekohe koolivalitsuse ees vastutaks, samuti terve kooli majapidamise eest.

Kus koolidel kirjatöötajaid ei ole ja kus nende pidamine võimatu (väiksed koolid), võib asjatöötajate ka õpetaja käes olla, kellel seks kalduvusi, aga see ei tarvitse sugugi olla koolijuhataja. Sellest ei teki ka uusi kulusid koolile, sest, vabanedes kõrvalistest kohustusest, võib koolijuhataja anduda oma peaüleandele ja oma oskust kasulikumalt tarvitada.

Võib olla, on teisi teid asja lahendamiseks, aga teda peab lahendamama.

Ärgem siis rohkendagem rahuldamatute inimeste hulka, ärgem raisakem jõudu ega süvendagem kriisi, vaid andkem võimalikult igale tema huvi ja haridust vastav töö, mis on õnnistuseks kõigile — andjale, võtjale.

Ärgem pillakem!

Koolipoliitika juhtijad, kooliseaduse tegijad — teil on sõna. K. O.

Uued erakoolid maal.

Viimasel ajal on tekkinud mitmel pool külades mingisugused erakoolid, kui neid iselaadi asutusi võib nii nimetada. Et see nähtus kaunis laialt maad näib võtvat, siis lubatagu tema juures vähe peatada.

Vaatleme mõnda neist asutustist vähe ligemalt, et saada kujutuse neist oludest, milles lapsed siin peavad töötama.

Ühes külas on 12 last 8—13. a. vanaduses, väiksesse, vabadiku elumajasse kokku kogutud. Nad istuvad pingil suure laua taga. Ühed kirjutavad, teised loevad, kolmandad joonistavad, neljandad on käsitööga ametis. Õpetaja juhatab üht ja teist, kuidas tarvis näeb olevat. Õppeabinõud puuduvad täiesti, niisamuti ka raamatukogu. Mingisuguseid kõrvalruume ei ole.

Teises vallas, kus kaks kooli ühendatud, on küla elanikud, kes nüüd lapsed vähe kaugemale kooli peaks viima, palganud õpetaja ja lasevad endist kooli erakoolina töötada. Koolis on 7—8 last.

Kolmandal kohal töötavad avalik- ja erakool kül-g-külje vastu. Erakooli ülevalpidajad — laste vanemad..

Mis tahavad nende erakoolide ülevalpidajad lastevanemad niisuguste koolide abil kätte saada? Loodavad nad, et nende lapsed erakoolides suurema ja parema hariduse omandavad?

Vaevalt küll. Õpetaja valimisel pannakse pea rõhku selle peale, et ta hästi odavalt tööd teeks, ja nende näpunäidete järele õppe- ja tunnikava kokku seaks, kuigi selle odava kooli töö ei oleks korraliku kooli töö vääriline.

Kooli ülevalpidajad vanemad ei hooli siin nähtavasti edukast tööst, vaid neid huvitavad palju enam teised küsimused, mida nad sel teel püüavad kätte saada.

Siin näivad esimesel kohal olevat sissejuurdunud arvamised kooli ülesannetest. Mõned arvavad, et koolis võõraid keeli peab õpetatama juba esimesel õppeaastal ja tahavad seda püüet teostada erakooli abil. Teised jälle tahavad oma lapsi erakooli kaudu kasvatada eneste usu kohaselt, iseäranis usulahkude poolehoidjad. Peetakse vahel silmas neid mõlemaid nõudeid ja veel teisi sarnaseid, ning luuakse kooli asemele mingi aseaine.

Selgituseks toome siin ühe sarnase

kooli nädala tunnikava, mille järele esimesel õppeaastal õpetatakse: Eesti keelt — 6, Saksa keelt — 3, Vene keelt — 3, aritmeetikat — 3, usuõp. — 3, maadeteadust — 2, ilukirjut. — 2, joonist. — 2, kokku 24 tundi. Teisel aastal tuleb neile ainetele juure — ajalugu, loodusteadus ja füüsika, kuna usuõpetus ja võõrad keeled esinevad suuremas ulatuses.

Nagu näha, puuduvad siin mõned avaliku algkooli õppeained ja just need, mis meie kooliuuenduse püüete ja töö-kooli põhimõtte seisukohalt kõige tähtsamad

Teiseks suureks puuduseks on niisuguste erakoolide juures, et nendes korralik õpetamine ka osavale ja vilunud õpetajale ülejõu käiks. Niisugusesse kooli tulevad ju lapsed väga mitmesuguse ettevalmistusega, mis kollektiivse õpetamise asemel, individuaalse õpetamise elule kutsub, mis ju iseenestest soovivat, aga tegelikult läbiviimata, sest puuduvad kõik individuaalse õpetamise eeltingimised. Puuduvad harilikult ka õppeabinõud ja raamatud.

Kõige suuremaks puuduseks on aga küll see asjaolu, et siin kõigi psühholoogia, pedagoogika ja didaktika algmõistete ja nõuete vastu igal sammul patustatakse. Siin võib kuulda, kuidas lapsed, kes alles esimest ehk teist aastat koolis, suure südidusega jutustavad, näit., Greeka ajalooast asju, millest neil tarvilikkude algmõistete puudusel ei saa olla mingisugust aimu. Siin võib näha, kuidas last suurte arvudega oppereerima sunnitakse, kuna arvamine 10 piiris temale alles näib olevat ligipea-semata tarkuseks, nagu paari küsimuse abil kindlaks teha võib. Siin loetakse, ilma et selgusele jõutaks, millest õieti jutt. Tuleb ette sõnu ja mõisteid, millest lapsed aru ei saa, kuid mida keegi ka ei mõtlegi seletada. Võõraid keeli õpitakse meetodide abil, mis kuidagi otstarbele ei vasta, vaid nii noortele lastele on koguni ebaloomulised.

Kui nüüd veel arvesse võtta, et õpetajaiks on harilikult ilma mingisuguse ettevalmistusega isikud, siis vast saame õieti aru, mis neis koolides haridustöö nime all tõepoolest teatakse. Siin ei kasvatata mitte mõtlemaid inimesi, vaid

valmistatakse masinaid. Niisugustelt lastelt võib saada kõige imelikumaid vastuseid, kuid vaevalt ühtegi sõna, mis mõtlemise viljana võiks esineda.

On aga niisugune kool kord käimas, siis kogub temasse lapsi ka sellepärast, et see kool neile lähedal. See põhjus on tõesti kaaluv, sest väikest last kaugele kooli viia, kus ta terve nädala kuiva leiva peal elab ja kus korralikku korterit ei ole, on ütlemata raske. Ei ole ju vallakoolides pea kusaigil laste toitmise ja korterite eest tarviliselt hoolitsetud. Need asjaolud mõjuvad selleks kaasa, et vanemad tihti paremaks arvavad oma lapsi koguni vilumata õppejõudude kätte usaldada, kui kaugemale kooli saata.

Elujõulisteks ei saa aga niisugused asutused vist kunagi. Nad on praeguse murrangu aja sünnitus. Mida lühem nende iga, seda parem. Kohalikud vallakoolivalitsused ja hariduskogud peaks neid koole hoolega silmas pidama ja nende üle maakondade koolivalitsustele

kindlaid teateid saatma, sest tihti on kooli asutajad ise nõnda lihtsameelsed, või on selleks muud põhjused, et kooli olemasolust mingisuguseid teateid ei anna. Need asutused tuleb painutada üleüldiste korralduste alla ja juhtida üleüldises korras, et sellega halvata nende kahjulikku mõju. Ei ole see võimalik, siis peaks vanemaid kohustama lapsi korralikku kooli saatma. Nii vähe-neks meil ehk küll koolide arv, kuid nad muutuksid elujõulisemateks. Koolide ühendamine on aga möödapeasemata. Meie peame lõpuks ka maal nõnda kaugele jõudma, et igal õpetajal ainult ühe jaoskonnaga korraga tuleb töötada. Koolide ühendamisel tõuseb üles aga uus küsimus — kuidas lastele korralikku ülespidamist ja korterit koolis muretseda. Sel alal on meil juba siin-sõal katseid tehtud. Oleks soovitatav, kui selle küsimuse lahendamiseks sõna võetaks ja eestkätt maa õpetajad ise seda teeks.

H. Summer.

Kirjandusest.

Kodumaa looduse tundmaõppe kirj. 1919.

(Järg.)

H. Bekker, Pühajärve ümbruse taimeühingud. I. „Odamehe“ kirjastus, Tartus 1919. Hind? See väike broshüür, vaevalt 11 lehekülge kirja, puudutab Pühajärve ümbruse rikkast taimestikku.

Meie kodumaa loodust puudutavaid töid leiame ainult suure vaevaga. Pealegi on need enamuses võõrakeelsed ja osalt vananenud. Sellepärast peame ainult rõõmustama H. Bekkeri tööde ilmumise puhul.

Keskus, miljöö, milles elutsevad taimed, avaldab nende peale võrratu suurt mõju. Juba esimese hoolsama ja tähelepanelikuma pilguga, mis heidetud mingisugusele maastikule, märkame kohe, et taimed seda sugugi korraldult ei kata, vaid kindlate organisatsioonidena, mille moodustamiseks mõjuvad kaasa geomorfoloogilised, kliimalised, aluspinnalised jne. tingimused. Nende, nii väliste kui sisemiste faktorite mõjul lai-

vad taimed ja koonduvad assotsiatsioonideks ja ühinguteks.

Juba taime välimine kuju näitab meile, kas ta kasvanud ühingus või üksikult. Kes ei ole tähele pannud sihvakaid laanepuid ja saledaid nõmme mändi, mis tungides valguse poole, kaotavad alumised, kõlbmatud oksad. Ainult latva jääb tutike neid; või oma tugevusega, tisedusega ja oksade suuruse ja rohkusuga meid valdavaid puid, mis kasvavad lagedal, kesk valguse küllust ja päikese paistet.

Taimeühinguid, mis Pühajärve ümbruses, puudutab ka H. Bekkeri raamatukene. Peab tähendama, raamatu kõhna välimust juba tähelepannes, et ta kõneall olevat ainet põhjalikult puudutada ei taha ega teaduslikkuse peale pränteerida ei suuda. Ei. Need on väikesed, lühikesed märkused ja tähelepanekud taimede õitsemisajast, mis teinud looduseharrastaja omasse taskuraamatusse, viibides suvevaheajal lühikest aega Pühajärve ümbruse looduses. Need märkused kannavad asjaarmastaja pit-

satit, neil puudub veel põhjalikum läbitöötamine, süstematiseerimine. Lühidalt, vaevalt märgatava paari-kolme reaga antakse eessõnas definitsioon taimeühingutele. Ei tungita siin kaugemale, sügavamale põhjuste selgitamises, mis moodustavad taimeühinguid; ei näidata ka üksikute ühingute iseloomulisemaid sisemisi ja välimisi jooni ega elutingimuste sarnasust. On jäetud puudutamata hulk probleeme, mis kerkivad tingimata üles, kui taimeühinguid tahtakse põhjalikumalt uurida. Ma juhin ainult mõne peale tähelepanu.

Suurt mõju taimede laiumise, ühingute tekkimise peale avaldab kliima, millest oleneb ka taimede võõdeks jaotamine maakeral. Muidugi mängib siin suurt osa ka mullapind, iseäranis väiksemates, kitsamates piirkondades. Kuid ka kliima mõju avaldub kitsamais piirides. See on n. n. mikrokliima. Niisama mõjub ka maapinna reljeef taimeühingute iseloomustamisele kaasa. Meie kõik oleme vist tähelepannud seda vahet, mis ilmub isegi mõne väikese künka põhja ja lõuna nõlvakute taimestiku vahel. Kummagil nõlvakul asuvad isesugused taimeühingud. Kui ühel nõlvakul kevald veel valgendab lumeräit-sak, haljendab teisel juba päikesepais-tel roheline taimevaip. Mullapinna temperatuur, mis mõju avaldab taimede imevuse peale, oleneb just mikroreljeefist. Niisama mõjub siin taimeühingute moodustamiseks mikrokliima, mis kummagil künka nõlvakul isesugune. Muidugi on pealiskaudsel tähelepanemisel raske vahet teha mõlemi mõjundi — mikrokliima ja mullapinna temperatuuri ja teiste iseärasuste vahel. Ainult täpise uurimine ja mõõtmise suudaksid seda vahet selgitada. Nende faktorite mõju on jäetud käesolevas töös tähelepanemata.

Ei ole Bekker ka juhtinud tähelepanu taimestiku tiheduse peale, mis väga mitmekesine võib olla. Sellel nähtusel on taimeühingute kujunemise protsessi juures määratu tähtsus. Tihti tuleb ette juhtumisi, kus taimede tihedus nii suur, et ühe ruutdetsimeetri peal mõnikümmend taime peavad leidma asupaiga. Ühed neist on tugevamad, enam arenenud, teised vähem; ühedel on valitsev, teistel alluv seisukoht.

Eluvõitlus, võitlus mullapinna ja val-

guse pärast kutsub siin nähtavale kor-dade, astmete nähtuse taimeühingutes. Vähemalt kahe-kolme astmelisi ühinguid võimealatas kohata, kuna üheastmelised ühingud puuduvad, nähtavasti, va-bas looduses. Metsaühingud kujunevad isegi neljaastmeliseks. Ka seda nähtust ei puuduta „Pühajärve ümbruse taimeühingud,“ olgugi, et see esimesel pilgul silma puutub.

„Pühajärve ümbruse taimeühingud“ tähavad pakkuda ülewaadet kahte liiki taimeühingutest: ühingutest, mis asuvad heinamaal ja neist, mis kujunenud Mulkesool, selle laugastes ja kraavojas. Ent, et siin kõrvale on jäetud ülalnimetatud faktorid, mullapinna, kliima jne. näol, mis on taimede sotsiaalse elu algtingimusteks, siis ei saa meie üleüldse raamatus ülesloetud taimedest muljet, kui taimeühingutest, kui taimede sotsiaalsetest üksustest, vaid kui lihtsast teatud (kaunis laialdasel) maakohal kasvavatest taimede nimestikust, mida märgitud linnulennult kuupäevade viisi. Sel põhjusel leiame ka raamatut läbiluges, et sisu sugugi ei rahulda neid lootusi, mida saime nime vaadeldes ja eessõna lugedes.

Pettumus on aga veel seda suurem, kui me veel arvesse võtame, et nimestik esitab Pühajärve taimerikkast ümbrusest ainult vähe üle saja liigi. See teeb kõigist seal leiduvatest taimeliikidest vast 12—15% välja, mis võrdlemisi ometi vähe on. Sest autori sõnade järele, mis ka täiesti õieti öeldud, „leidub vaevalt mõnda teist kohta Eestis, kus taimestik nii mitmekesine ja ka liikide arvult nii suur, kui Pühajärve ümbruses.“

Üles on loetud seal kasvavatest taimedest silmapaistvamad, mida oli määrata võimalik õite järele, nimetamata on jäetud taimed, mis, moodustades alumisi astmeid, laiuvad vegetatiivsel teel ilma õiteta. Mainimata on jäänud ka eostaimed, mis kasvavad heinamaal ja sool. Raamatukese alguses on antud, olgugi üpris lühike, kuid tabav ja piltlik üldine iseloomustus Pühajärve maastikule. Siin saame aime küngaste kujust ja orgudest, mille põhjas asuvad väikesed järved mitmekesises soonemise staadiumis, siin saame mulje sellest vee ja metsa kokkukõlalisest ja veetlikust ilust, mis Pühajärve teeb nii meeldivaks ja ligitõmbavaks.

Paljudest järvedest on „järgi jäänud ahastavad sinised või õudsed mustad silmad (mülkad), mis nagu midagi veel ütelda tahaksid endisest elust, endisest lainte mängust. Aga aeg ei tunne halastust... lõpuks kaovad ka need silmad.“ Tekib soo...

Vähe on antud ses raamatukeses. Ei tunne rahuldust. Hing ihaldaks palju enam, ihaldaks piltidega, ülesvõtetega, joonist ja kaartidega varustatud põhjalikumat ja sügavamat uurimist ning aine käsitlemist. Kuid peab lohutama end: Rooma ei ehitatud ühekorraga valmis. Vähe on pakutud ainult seekord, kuid tee on avatud, tõuge on antud iseisvaks materjaali korjamiseks, kodumaa uurimiseks. Järgmised uuringud võivad eelmist ainult täiendada ja süvendada. Selle juure peaks ka asutama. On küllalt juba materjaali käepärast, küllap siis ka teaduslik ümbertöötamine võimaldub.

Kui ühte uut lisangut, kui ühte peotäit uut ainet, mis suurendab kodumaa tundmise piirisid, võime meie võtta „Pühajärve ümbruse taimeühingud“⁴⁾, ei mingil tingimisel aga kui enam-vähem põhjalikku teaduslikku tööd. See seisab veel ees. Seni puudusid seks võimalused ja traditsioonid. Nüüd peaksid need tekkima.

Cand. geol. Bekkeri töödena on ilmunud veel „Paeseina profiil Martsal. Eesti paeseina geoloogiline ülevaade,“ Odamehe kirjastusel Tartus ja „Otepää künklike moräänmaastiku geomorfoloogiline kirjeldus ja järvede tekkimine selles maastikus. K/Ü“ Rahvapäevikooli kirjastusel Tallinnas.

Mõlemad kirjatööd puudutavad kodumaa geoloogiat. Meie kodumaa geoloogiat on enam uuritud, kui ühtegi teist külge meie loodusest. Sellel alal võime leida suure hulga töid, millel ei puudu isegi suur teadusline ja kaugeemale ulatav põhjapanev väärtus. Kuid ometi oleme meie ka selles, vallas niisama abitumas seisukorras, nagu teisteski loodusteaduse valdades kodumaa suhtes. Suurem osa neist töist, mis käsitlevad kodumaa geoloogilisest küljest, on ilmunud umbes poolsada aastat tagasi, kus uurimise meetodid vähem arenenud olid, kui praegu. Ja uuemad

uurimised, korjates ja rikastades fakti- list materjali ning tarvitades enam täien- datud uurimisviise, võiksid nii mõndagi küsimust valgustada hoopis teisiti, kui siis, nagu seda ka Bekker prof. Seder- holmi järele näitab Soomemaa kohta, kembriumi ja siluuri merede suhtes, mis- sugused mered, vastu sennist valitsevat arvamist, Soomet katnud olla. („Ote- pää künkline moräänmaastik“ lk. 9.). Ka on need raamatud praegu müügilts otsas ja isegi suure otsimisega neid võimata saada. Pealegi on nad kõik võo- rakeelsed ning selle tõttu kättesaamatud laiematele hulkadele. Sellepärast on Bekkeri raamatute ilmumine pikisilmi oodatud ja enam kui ajakohane.

Esimene neist raamatutest kirjeldab Põhja-Eesti geoloogilist ehitust, nimelt osa paeseina — glindi — läbilõiget ja ilmus vähe laiendatud kujul ennem juba Sirvilaudades 1919 „Paeseinast ja Kuru- se põlevast kivist“ nime all. Teine annab pildi Lõuna-Eesti, osalt isegi P.- Eesti, moräänmaastiku tekkimisest ja sissejuhatusena esimeses osas ka üldise vaate geoloogiast ja eriti Lõuna-Eesti devooni kihtidest. Nii täiendavad need kaks tööd teineteist, ning annavad kok- kuvõetult lühikese, olgugi katkendilise kuid enam-vähem arusaadava kujutuse tervest kodumaa aluspõhja geoloogili- sest ehitusest — kembriumi, siluuri, de- vooni ja diluuviumi ajajärkudest.

„Paeseina profiil“ on väike paari- kümne leheküljeline raamat. Sellepä- rast on ka arusaadav, et antud teadmi- sed ei või olla liiga laialdased ja põhja- likud. Raamatu läbi lugenud, ei suu- da kuidagi rahulduda sellest mõnerea- lisest kirjeldusest, olgugi, et keel ta- hav, laused lühikesed ja ümmargused ning väljendus enamvähem kindel. Liiga vähe on antud. Puuduvad ka joo- nised ja skeemid. Tundub kibe kahju, et autor omale ülesandeks seadis ainult Martsa kalda kirjelduse ja mitte ei laiend- danud seda terve paeseina-glindi-kirjel- duseks, nagu seda nõuab ka osa raamatu nimest „Eesti paeseina geoloogiline üle- vaade“. Nii tungivalt oleks olnud vaja koolile, kui ka seltskonnale, täieline üle- vaade kembriumi ja siluuri ladestustest kodumaal. See soov tekib tahtmata, ise- enesest raamatu lugemist lõpetades.

Pealegi ei saa autor kuidagi piirduda nende kitsaste raamidega ja koonduda

ülesseatud küsimuse juure täiesti. Ta on ikka ja ikka sunnitud tooma näitusi kaugemalt, isegi väljaspoolt kodumaad, tal on vaja teha jalutuskäike üleilmdise geoloogia valdadesse. Selle tõttu tekib mulje, et puudub kandev alus, et aine on killustatud ja laialipillatud. Seleparast ei suuda raamat ka imponeerida iseseisvana puhasteaduslisena uurimistööna, ega ka populaarsena rahvaraamatuna. Pigemini on ta määratud neile, kellel on juba mõnesugune ettevalmistus geoloogias ja mineraloogias, kel aine on mere transgressioonist, regressioonist, diaklaaside süsteemist, erosioonist, disjunktiivsest dislokatsioonist ja sajast teisest nähtusest.

Pean juhtima tähelepanu mõne segava vea ja ühekülgsse valgustuse peale, mis töös ilmuvad. Paeseina purunemist on vaadatud ainult ühe faktori — põhjavee — tegevuse produktina, kuna teised tegurid (nagu pinnaveed kevadel ja sügisel) hoopis nimetamata jäetud, olgugi, et need nii väga väikest osa purunemise protsessis ei edenda. (lk. 4).

Tarvitatakse kahte termini ühe mõiste (осмы) määramiseks — kivi-puru ja kiviruse, pealegi määrab esimene veel teist erilist mõistet. (lk. 7).

Eofütooni liivakivi ei sisalda uuemate

arvamiste järele mitte sugugi mingisuguste saladuslikkude taimede jäänuseid (lk. 11), vaid jäljed, mis seal leiduvad, on meduusade (näit. Medusina costata, Laotria cambria jne.) liikumise ehk si-sekondade jäljendused.

Et joonised puuduvad, niisama ka järjestus kihtide üleslugemises, siis on nende ülestähendamine tähestikuga asjatu (B_1 ; B_2 ; B_3 ; C, jne.). Asja selgitusele ei lisa see igatahes midagi, küll võib aga teha saladuslikumaks.

Skandinaavia poolsaare pinna kerkimise arvuna on toodud 30 cm. (100 aast.), ei ole aga tähendatud, et see on keskmine arv. Sest põhjas on kerkimine palju intensiivsem, kuni 90 cm. 100 aast. Tarvitatakse Tallinnamaa — pro Põhja-Eesti (10 lehek.); nõelnahkesed — pro okasnahkesed (lk. 22). Võõraste sõnade kirjutamises puudub ühtlus. Kirjutatakse: unguliit, püriid, ortotseraatiit, diktioneema, hüdriid jne., aga ka fukoid (pro fukooid), obolus (pro oboolus), eofüton (eofütoon) jne.

Tabava ja ajakohase sõnana on tarvitatud „paesein“ glindi mõiste määramiseks; selle vastu ei ütle sõna „pudene-mine“ kuidagi seda ära, mis mõistetakse venekeeles „размывание“ all. Siin peaks tabavama sõna leidma. (Järgneb.)

J. Rumma.

Ajakirjandus.

Meie kool ja käsitöö ning käsitöö meie koolides pealkirjade all toob „Pvl.“ nr. 49 ja 59 teateid Tallinna Op. Seltsi käsitöö sektsiooni tegevusest.

Esimesest kirjutusest selgub, et sektsioon, tunnistades käsitöö õpetuse praegusel kujul oma ülesannetele mittevastavaks tarviliste tööriistade, materjaali, ruumide ja ka õpetajate korraliku ettevalmistuse puudusel, otsustas Op. Seltsi juhatasele ette panna lähemas tulevikus kindlaid samme astuda haridusosakonna kaudu linnavalitsuses, et aegsasti abinõusid leitaks kasvatuslise käsitöö kui tähtsa aine õpetamise normaalsesse seisukorda asetamiseks meie koolides. Selleks oleks tarvis: 1) algkoolides, kus paberi- ja papitööd õpetatakse ja selleks eriklasse ei ole, tellida neljanurgelised lauad (umbes üks

meeter iga külge), mida käsitöötunni ajaks võiks panna koolilaudadele; 2) muretseda tarvilised tööriistad: noad, vinklid, joonelauad jne.; 3) valmis osta tarviline materjaal ja koolide vahel ära jaotada, nii et kõik õpilased teda saaksid, kehvemad muidugi tasuta; 4) vanemates klassides sisse seada, senni kui puutööd ta kulukuse pärast pole jõutud korraldada, raamatuköitmine, mis väga tarviline just praegu, kus köitmine õige kallis; 5) käsitöö õpetajate teadmiste ja oskuse täiendamiseks juba liigemal ajal korraldada praktilisi kursusi, millest tegelikkudel õpetajail 2—3 korda nädalas paari tunni kestes oleks tarvis osa võtta.

Teises kirjutuses toonitatakse käsitöö tähtsust ja mõju kasvatuses ning teatatakse, et T. Op. S. käsitöö sektsiooni koosolekul on esitatud refe-

raat: käsitöö Soome koolides, kuna liigemal ajal kõne alla tuleb: käsitöö õpetamine Daani ja Rootsi koolides. Kurdetakse ka, et koosolekutest võrdlemisi leigelt osa võetakse.

Miks ei ilmu õpperaamatud? küsib A. K. „Tall. Teat.“ nr. 57. ja leiab selle põhjuse olevat trükiloludes. Pääseteeks oleks, A. K. arvates, kui mitte uue suure, ajanõuetele vastava trükikoja asutamine, siis vähemalt uute ladumis- ja trükimasinate muretsemine ja ladujate eestkätt väeteneistusest vabastamine. Korralduse eesotsas võiks olla haridusministeerium või sekv. trükikodade valitsus; eraettevõtjaist pole suurt loota.

Usuteaduskond Tartu ülikoolist välja. Selle pealkirja all toob „Pvl.“ nr. 61. pikema kirjutuse N. Kanni sulest. Nagu teada, otsustas Asut. nagu hariduskomisjon Tartu ülikooli ajutisest korraldusest iseseisva usutea-

duskonna välja jätta ja teatavad õpetoolid teiste osakondade juure üle viia.

Mis saadakse sellega kätte? küsib N. K. Kõige pealt seda, et meie vabariik omaie tutevikus mehi soetab, kes ühest küljest Saksa, teisest küljest Venne orientatsioonile hakkavad looma, sest kirik ilma teadusliselt ettevalmistatud jõududeta kaua läbi ei saa. Usuteaduskonna sulgumisega sunnitakse noori inimesi minema usuteadust õppima Saksa- ja Venemaale (isegi Venemaale!! Toim.). Et neid seal kahe käega vastu võetaks ja abirahasidki määratakse, selle juures ei tarvitse kahelda. Tuuakse ka rida näitusi, kuidas suurriigid alati on püüdnud teistes maades enesele poolehoidjaid kasvatada.

Edasi kurdetakse meie riigimeeste poliitilisest vilumatusest, kes tahta mitte ainult lapsi, vaid kõiki kodanikka muuta katsejäneesteks, ja sellest, et meil õitseda parteid ja parteilikkus, ega pandavat tähele vähemuse harjunud ja asjatundvaid tegelasi.

Kroonika.

Riigikohus palgamäärust õpetajate kasuks seletanud.

Õpetajate palgamäärad aja eest 1. nov. 1918. a. kuni 1. juulini 1919. a. olid haridusministeeriumi algatusel, nagu „Vaba Maa“ nr. 159. teatab, 10. märtsil s. a. kõrgemas riigikohtus arutusel.

Riigikohus otsustas haridusministeeriumile seletada, et õpetaja palga hulka nimetatud aja eest tuleb arvata ka elukalliduslisa ja siis terve palga kogusumma 25% maha arvata.

Tohiks loota, et nüüd ükskord ometi on lahendatud see tülküsimus, mis nii palju arusaamatust ja kibedust tekitas õpetajate ringkonnas. Jääb veel soovida, et õpetajaile võimalikult kiire korras ära makstaks tasu nende ammu tehtud töö eest ja et nende summade puhul ei korduks nähtus, mis õpetajatele palgamaksmisel tihti siin-seal on ilmsiks tulnud — kõik peaks olema korras, aga palka kätte ei saa.

Suvikoloniisid asutama.

Juba harilikudes oludes oli meie koolinoorsoo hulgas, iseäranis linnades, ainult mõnikümmend protsenti tervisliselt täitsa normaalseid õpilasi. Õpilaste enamuse tervisline seis kippus langema tuntavalt alla keskmise. Kevadeks võis harilikult tähele panna tervetegi juures nõrkuse ja väsimuse tunnemärke.

Viimsed aastad on siingi mõjunud laastavalt. Kehv toit ja kehakate, viifetsad korteriolud, üleüldiselt halvunud kooliskäimise tingimised, kus klassisid hommikust õhtuni töötatakse ilma korralikult ruume puhastamata, tuulutamata jne. — on jätnud tuntavaid jälgi koolinoorsoo tervisesse.

Tuleb sellepärast kõige tõsisemalt hakata hoolitsema koolinoorsoo tervise kosutuse võimaluste eest suvivaheajal. Praegu ei ole meil veel selleks ühtki korraldust ega asutust, mis võiks vastu võtta suurema hulga õpilasi. Ei ole kuulda suuremaulatuslistest kasvatus-testki sellel alal. Asi tuleks aga kohe

käsile võtta, sest praegu, kus veel maa-reform teostamisel, on võimalik saada ning valida maakohte ja ruume, mis vastaksid suvikoloniide ja noorsoosana-tooriumide nõuetele.

Ei oleks vististi võimata ligikaudugi kindlaks teha, kui palju on eestkätt linnades õpilasi, kellele vaja ravitsemist ja missugust, palju neid, kes tarvitavad puhkust ja tervisekosutust jne. Saadud andmetele vastavalt tuleks ära määrata eeltähendatud asutuste arv ja kohad. Selle juures tuleks aga silmas pidada, et ka tervetele lastele kuluks ära talvise töö peale mõni aeg maal puhtas vabas õhus kosuda ja uut jõudu koguda, et sügisel uue hooga tööle asuda.

Et need asutused kõigile, esimeses joonis aga just kehvematele kättesaadavad, seega maksutud peavad olema, tohiks selge olla ilma pikema arutusega, niisama ka nende hädatarvilikkus.

Selles küsimuses peaksid eestkätt kooliarstid sõna võtma asja tähtsuse ja vajaduse selgituseks ning ka teostamise mõttes otsekohe astuma — abiks koolivalitsustele.

Aga ka õpetajatega pole tervise suhtes lugu parem. Nemadki on olnud viimastel aastatel äärmiselt tööga koormatud ja töötanud samuti erakordsetes tingimustes. Ka neile on tarvis puhke ja tervisekosutuse võimalusi.

Siin peaksid küll õpetajate organisatsioonid asja käsile võtma, nagu seda mõnel pool juba on tehtudki, ja katsuma ligemal ajal läbi viia. Kõige pealt tuleks aga selgusele jõuda, missuguses vahekorras peaksid olema õpetajate suvikoloniid vanade õpetajate kodudega, õpilaste koloniidega jne., et siis ühise kava järele võidaks talitada.

Juba tänavu suvel peaks võimaldama, kui mitte kõigile, siis vähemalt tervislikult nõrgemaile õpilasile ja õpetajaile suvine tervise parandus, kui tahetakse kool seada vähegi normaalse-tesse oludesse.

Usuõpetuse poliitika.

Usuõpetuse agitatsiooni kohta tuleb teateid — neid võib leida ka ajalehist — maalt kui ka linnadest. Selle mõjul on mõnel pool pimedamais nurkades isegi laste koolist äräjätmist ette tulnud —

õpetatakse kodus. Teiselt poolt püütakse survet avaldada õpetajate peale, tarvitades selleks kõiksuguseid teid — kunni salakaebtusteni.

Kihutustöö ulatab juba kooligi, tehes sellega kooli kiriklik-poliitilise võitluse tallermaaks, mida kuidagi lubada ei tohiks ja vagusi pealt vaadata ei või. On usuõpetajaid, kes tunnis rohkem agitavad, isegi ähvardavad, kui usku õpetavad. Isegi teistesse tundidesse ulatab juba kihutustöö. Nii jutustatakse, kuidas keegi õpetaja koduloo tunnis seletab, et külgehakkavate taudide vastu olla kõige parem rohi... palve (!) Ta õpetanud palve lastele kättegi. Ja vae- ne Eesti kulutab miljonid taudide vastu võitlemiseks!

Teisel seletatakse tõsise näoga, jällegi koduloo tunnis (!) joonistuse varal, kuidas Luteri usk on õige joon kahe punkti vahel (maa ja taevas, inimene ja jumal), seega kõige parem ja õigem; teised usud moodustada kõverad jooned samade punktide vahel, tähendab... Iseäranis kõver olnud joonisel Katoliku usu joon. Toodud näitused ei ole pärit kusagilt kolgast, kus pühalikus lihtsuses seletatakse, lastest ja kodust rääkides, kuidas toonekurg korstna kaudu lapsi toob ja seda momenti hinge ülenduseks pildistatakse (ka koduloo tunnis!), vaid ühest suuremast linnast.

Oleks huvitav teada, sünnib see kõik vaimuliku ülemuse teadmisel, nõusolekul ja heakskiitmisel, või on siin tegemist teenrite üliagarusega?

Igal juhtumisel peaksid aga kooli-juhatajad ja koolivalitsused valvel olema, et kool oleks ja jääks kasvatus-õpetusasutusteks, aga ei saaks usulise poliitika võitlusareeniks. Sest usuga, isegi usuõpetusega pole, sarnastel nähtustel midagi ühist. Nad näitavad aga veel kord, et on vaja kooli ja kiriku vahele tõmmata selge piir.

Credo.

Rakvere seminaari protest.

Eesti pühitseb oma iseseisvuse aastapäeva. Meie, Rakvere seminaari õpetajad ja õpilased, oleme kogunenud oma kooli ruumidesse samal otstarbel, aga meie rõõm muutub leinaks, sest iseseisvuse aastapäev on saamas seminaari surmapäevaks. Pidupäeva eelõhtul teatati meile, et nädala jooksul pea-

me välja kolima oma ruumest, kuhu meie veel lõpulikult sissegi pole suutnud asuda. Juba varemalt teatati meile, et otsustatud olevat seminaari hooned haigemaja alla võtta. Meile oli asukoha otsimiseks aega antud. Oleme otsinud, aga mitte leidnud; oleme ühtlasi selgusele jõudnud, et haigemajadeks kõlbulikka maju meil leidub, koolimajaks, eriti seminaariks aga mitte. Ja siis jääme sellele arvamisele, et niisugusel korral, kui meie kusagilt uut asukohta ei leia, meid kesktalvel tänavale ometi ei aeta. Nüüd aga on see õnnetus meid tabanud otse vabaduse aastapäeval. Ja missuguse valjuse ja hoolimatusega veel: Meie vastuseletusele tehakse lühike lõpp hüüdega: lähete välja ja lori otsas! Selle peale küsime meie: mis oleme kurja teinud, et meiega ümber käiakse nagu kurjategijatega? Ja lisame seletuseks juure: 1) olgugi, et taudide vastu võitlemine äärmisi abinõusid vajab, ei näe meie siiski sundivaid põhjusi seminaari hoonete ülevõtmiseks, sest et haigemajadeks, nagu öeldud, maju leidub, koolimajaks aga mitte. Pealegi on seminaari hoonete parandamine riigile tänini ligi 500,000 marka maksnud. Kui nüüd majad haigemaja alla võetakse, siis nad pärast ilma uue paranduseta kooliruumideks ometi ei kõlbaks, ja senine kulu oleks asjata. 2) Seminaari peahoone parandamisega pole veel lõpule jõutud, ega saa seal olevaid ruume niipea haigemajagi alla võtta. Kõrvalhoonetes aga, kus praegu asub õpetajate ja õpilaste ühiskodu ja kust müist ruume igatahes peab jääma seminaari varanduse hoiukohaks, leiduks võrdlemisi vähe ruume. Nende majade ülevõtmisega võidetakse siis taudide vastu võitlemiseks koguni vähe, aga hävitatakse asutus, mille riikline väärtus suurem põhiks olla, kui mõnel pooltühjal eramajal. Sest olgugi, et seminaar õppetööd alles gümnaasiumi ruumes teeb ja neid temalt ei võeta, ühiskodu hävitamisega peaks õppetöö ometi lõppema, sest asutusele, kus elamas ligi sada inimest, on võimata Rakveres leida ruume. 3) Kui taudide vastu võideldes nõutakse, et terve suur asutus hulga inimestega, kelle seas on perekondiveikeste lastega, peab nädala jooksul kuhugi kaugele uued ruumid otsima ja sinna ka üle

kolima, siis on arusaadav, et see nende inimeste tänavale ajamist tähendab, kus nad samale taudile võiks ohvriks langeda, mille vastu võideldakse. 4) Rakvere seminaaril on pealtnäha väga ilus maja. See paistab kaugele ja meelitab neid ligi, kellel nüüdsel ajal võim on võtta. Meie aga arvame, et võimu kõrval Eesti vabariigis ka õigusel sõna peaks olema.

Neil põhjustel protesteerime meie valjult selle hoolimatuse vastu, mida nüüd, kuna sõjakära enam sundimas pole, meie haridustöö ja tema tegelaste vastu üles näidatakse. Meie nõuame, et meiega kui vabariigi täisõigusliste kodanikkudega ümber käidaks. Meie ei taha taudide vastu võitlemisele kuidagi takistust teha, aga meie ei või ka vastutust seminaari kinnipaneku pärast endi kanda jätta. Katkestame täna õppetöö ajutiseks ja teatame selle protestiga meie seisukorrast kõigile asjast huvitatud asutustele ja isikuile. Kui meie kusagilt toetust ei saa, siis peab ajutisele tööseisakule lähemal ajal pikem ehk — vähemalt praeguste tegelaste suhtes — jäädav seisak järgnema.

Rakveres, vabaduspäeval, 24. 2. 1920.

Õpetajate nõukogu juhataja,

dir. V. Raam,

Õpetajate nõukogu sekretäär

õp. H. Turp,

Õpetajad; C. Kreek, E. Ole, J. Kurs, Alice Kurs, A. Turp, K. Reimann.

Õpilaste esitajad: A. Tortental, M. Lemberg.

W. L. JAMAALT.

Saksa iseseisvate sotsialistide kooli- nuendumise kava.

I. Haridus- ja kasvatusala valitsemiseks senniste ametkondade asemele luua haridus- ja kasvatusnõunikkuude süsteem.

II. Ühtluskool järgmistel põhimõtetel:

1. Ühtlane põhikool, peale sünduslikku õppimist lasteaias, 8. eluaasta algusest kuni 14. eluaasta lõpuni. Sellele järgnev õpetuse saamine õppeainetes, mil tähtsus kasvava noorsoo kohta, nagu ühiskonnateadus, majandusõpetus, terviseõpetus, kirjandus, kunst ja algteadmised ajaloos. Seal kõrval eri-

kursused mitmesugustel haridusaladel, mis ette valmistaks nii käsitööle kui ka vaimutööle.

2. Koolis sisse seada tööõpetus (Arbeitsunterricht) kui meetod ja õpetus töökodades (Werkstättenunterricht).

3. Keelte õpetamist piirata, selle asemele laiendades matemaatika — loodusteadliste õppeainete õpetamist.

4. Klassi põhimõtte (Klassenprinzip) asemele sisse seada tööühiskonna põhimõtte (Prinzip der Arbeitsgemeinschaft).

5. Õigusteadus (Berechtigungswesen) õppeainena ära jätta ja selle asemele võtta kutse alal tarvilikkude teadmiste ja oskuste käsitlemine.

6. Ära jätta kõik katsumised, ka küpsuse- ja õpetajakutse eksamid, nende asemele seades küpsustunnistused, mis välja antud eriainetel õpetajate poolt eduka õppimise põhjal erikursustel.

7. Üleüldiste lõppsihtide piires õppekavade vabadus.

8. Sunduslik osavõtmine üleüldistest õppeainetest kui ka erikursustest tuleb korraldada üksikutele vastavate tarviduste kohaselt.

9. Morali- ja meelsuseõpetus (Moral- u. Gesinnungsunterricht) ei pea olema korralikud õppeained, sest et kogu õpetus peab mõjuma harivalt ja kasvatavalt.

10. Riikline kooli-ülevalv on piiratud ainult valvega seaduste täitmise üle. Sisemise korralduse ja valitsemise teostavad haridus- ja kasvatusnõunikud, kui ka vanemate ja õpilaste nõukogud.

11. Õpetuse andmine sünnib avalikult. Igapähe on õigus õpetusest osa võtta tingimisega korda ja rahu alal hoida.

12. Koolidel olgu võimalust mööda põllu- ja aiamaa, niisama ka spordiplats tarvitada. Igal koolil olgu supe-lusvõimalused.

13. Kogu õpetus ja õppeabinõud on maksuta. Sunduslik maksuta eineandmine.

15. Igal koolil olgu lugemisesaal ja raamatukogu.

III. Valitsusele ette panna koolikohustuse seadust täiendada nõudega, et kõik lapsed, täie 4. aasta vanusest kuni täie 7. a. vanuseni sunduslikult lasteaias peavad õppima. Tuleb sinna

poole pööda, et lapsed neis lasteae-dades mängides õpetust saaksid seltskonnas tarvilikkudes tegevustes (majapidamine, aia-, põllu- ja käsitöö). Neis lasteae-dades leidku tegevust vastava tasu eest ka huvitatud emad, eraldi just tööliste ringkondadest. Kus kohalised olud lasteae-dade avamist ei võimalda, tuleb avada üleüldise kooli juures lasteaiaklassid.

IV. Valitsusele ette panna 1920. a. lihavõttest peale algada õpetuseandmise-ga mõlemile soole üheskoos (Gemeinschaftserziehung der Geschlechter).

V. Valitsusele ette panna avaldada määrust, et kõik vanemad, kes soovivad oma lapsi lasta osa saada usuõpetusest, sellekohaste sooviavaldustega esineksid. Sarnase sooviavalduse puudusel ei või õpilane usuõpetuse tundidest osa võtta.

VI. Valitsusele ette panna usuõpetuse tunda tunnikavast eraldada.

VII. Valitsusele ette panna õpetajate karistusõigus kõigis koolides ära kaotada.

Sotsialdemokraatlise partei poolt on peale selle ette pandud kooli ülevalpidamise seadust selles mõttes muuta, et koolijuhataja kolleegiumi poolt 2—6. a. peale valitakse. Ei peaks see ettepanek vastuvõetav olema, siis: koolijuhataja valitakse kolleegiumi ettepanekul vastava kogukonnavalitsuse orgaani poolt 2.—6. aasta peale. Kui ka see ettepanek peaks tagasi lükatama, siis koolijuhataja valitakse vastava kooliõpetajate nõukogu osavõtmisel kogukonnavalitsuse orgaani poolt 6. aasta peale. Kõigil kolmel juhtumisel täidaks koolijuhataja omi kohuseid auametina. J. M.

Preisi kooliuuendajate liidu nõudmised.

Preisi teaduse-, kunsti- ja rahvahariduse ministriumile kui ka maakogule on kooliuuendajate liit annud märgukirja koolielus tarvilikkude uuenduste asjus, mida kohe läbi viima peaks ja mille teostamine iseäranis suuri kulusid ei nõua. Märgukirjas soovitatakse kolle-giaalset koolijuhatus, üleüldise kolle-giumi osavõtmist asjaajamisest (Geschäftsgang), tüsedamate koolimeeste ühendamisest valitavasse kolleegiumi Ham-burgi eeskujul, ühtlast töötamise viisi, kus iga kolleega kohustatud oleks vaba valiku järele üks tund nädalas teise

juures hospiteerima, kontakti õpilaste vanematega ka koolis (kokkuleppel kooliga on vanematel ja nende nõukogudel õigus õpetamist kuulata klassis, kus nende lapsed õppimas), seltsimehelikku vahetada õpetajate ja õpilaste vahel. Noorsoo tervendamiseks — sundusliste koduste kirjatööde, niisama ka igasuguste küpsus- ja lõpuksamite, ärajätmist, nädalas üht sunduslistest õppimisest vaba päeva, üleüldist tervishoidu ja võimlemise õpetuse uuendust, kasvatajate ja noorsoo ühist osavõtmist lõbusatest mängudest ja kasulikust tööst. Õpetamise alal soovitatakse: kõigi kõrgemate kooli astmete ümberloomist vaba valikuga kursusteks, ühe õpetaja käte võimalikult 2—3 ainet koondades, Berthold Otto vaimus „ühisõpetuse“ (Gesamtunterricht) sisseadmist ordi-

naariusega igal astmel, Saksa keele ja ajaloo õpetamise uuendust. Õigekirjutus tuleb uuendada, kõige pealt kõrvaldades sõnade alguses suurte tähtede tarvitamist teiste keelte eeskujul. Kirjutamise õpetuses ainult üht kirja nimelt antiqua käsitada. Olgu keelatud käsitada üksikuid lugemistükke, luuletusi, anektoote, mille sihiks on üksikuid isikuid — ajajärgu peale vaatamata — nimbusega ümbritseda. Edasi nõuab uuenduskava, et koolivalitsused ja riigikoolikonverents koos seisaksid vastavalt rahvuskogu erakondlisele koosseisule. Tuleb tööst osa võtma kutsuda arste, kunstnikka, sotsiaalaladel töötavaid mehi ja naisi, noorsoo ja vanemate esitajaid. Lõpuks soovitatakse ka katsekoolide sisseseadmist. —1b—

Organisatsioonide teated.

Eesti Õpetajate Liidu tegevusest.

Eesti Opetajate Liidu juhatus on jaanuari- ja veebruarikuude jooksul pidanud 10 koosolekut, kus oli arutusel üle 40 küsimuse. Järjekordsed juhatuse koosolekud peetakse igal kolmapäeval kell 8 õhtul Kloostri tän. nr. 16.

Tarbeainetega varustamise küsimuse lahendamisel oma liigetele abiks olla tahtes, astuti ühendusse riigi ja omavalitsuse teenijate organisatsioonide keskliiduga, kelle juures loodi selleks erikomisjon, kust osa võtsid ka Õp. Liidu esitajad. Loodeti valitsuselt varustuse otstarbeks kuni 1 $\frac{1}{2}$ miljoni m. laenu saada, et osalt toiduaineid, osalt riidet ja jalanõusid muretseda. Senni ei ole aga laenu saadud ja pole võidud kapitaaali puudusel midagi ette võtta.

Tööd on nõudnud ka Liidu seamine korraldus, mis tegevuse laienemisega on tulnud seada avaramale alusele. Kirjalik asjaajamine, arvepidamine jne. on ära jaotatud üksikute juhatuse liigete vahel, mille tõttu on jõutud korda seada kirjakogu, alus panna raamatukogule, tellida väljamaalt kasvatustlisi ajakirju jne.

Käsil on ligemate sidemete sõlmimine teiste maade õpetajatega, kusjuures eeskätt silmas peetakse Soome õpe-

tajaid, kellega loodetakse juba ligemal ajal alalisi ühendussuhteid soetada.

Toimkondade moodustamisega pole veel lõpule jõutud. Mõned neist on siiski juba tegevuses. Nii on Tallinnas pedagoogilisest toimkonnast välja kasvanud psühholoogilis-pedagoogiline selts, kes juba rea istanguid on ära pidanud. Tartus asuval lastekirjanduse toimkonnal on käsil lastekirjanduse nimekirja valmistamine. Teised töötavad alles tegevuskava kallal.

Organiseerimistöö korraldamise mõttes seati kokku ja saadeti kõigile organisatsioonidele küsimuslehed, et saada ühtlast ülevaadet õpet. organisats. praegusest seisukorrast. Vastuseid on senni vähepoole tulnud, kuigi fahitaeg möödab, nii ei saa veel esitada kokkuvõtet. Ka on teatatud juunikuul peetava kongressi esialgne kava ja korraldus.

Märgukirjade ja ettepanekutega on Liidu juhatus esinenud mitmel puhul. Nii saadeti haridusministeeriumile jaanuarikuul ettepanek — võimaldada maao õpetajate organisatsioonide koosolekute pidamiseks tarbekorral koolitööd teatavas piirkonnas ajutiselt päevaks või paariks katkestada. Sellele soovile on võimalikuks leitud vastu tulla.

Veneaegsesse pa i u k i k a s s a s s e

makstud summade tagasisaamise asjus on selgunud, et neid otseteed tagasi ei makseta, kuid rahulepingu alusel peaks vabariigi valitsus võtma need kohustused enese kanda, s. o. peaks kindlustama tegelikult puhkepalga kõigile õpetajaile.

Iilmaliku ühtluskooli nõuet toonitati avalikkude algkoolide seaduse teise lugemise puhul veel kord haridusministeeriumis kui ka Asut. Kogu ringkondadele.

Liidu juhatus toetas ka Rakvere seminaari protesti ruumide äravõtmise korral ja astus tarvilikka samme Tartu Koolinoorsoo Liidu protēsti puhul.

Õpetajate palgade korratu kättesaamise üle on mitmelt poolt kaebtusi tulnud. Iseäranis täbaras seisukorras olid Harjumaa õpetajad, kellel alles hiljuti veel mõned palgaosad läinud suvest saadik olid saamata. Osalt tulid need nähtused sellest, et tarvilik krediit viibis, või ei tulnud kohtadelt küllalt kiiresti teateid, mille järele krediiti nõutada, kuid nii mitugi korda selgus, ministeeriumis küsimusega tutvunedes, et tarvilikud korraldused õigel ajal olid tehtud ja krediidid nõutatud, mispärast takistus võis olla ainult kohalikus koolivalitsuses. Viimsel ajal ei ole uusi kaebtusi tulnud.

Siin kohal olgu ka tähendatud, et haridusministeeriumis Liidu juhatuse soovidele vastutulelikult on püütud ilmsikstulnud puudusi kõrvaldada.

Liidu juhatus palub õpetajaid, iseäranis organisatsioonē, ka tulevikus igast väärnähtusest kohe saata põhjalikka ning õigeid teateid, et omalt poolt kaasa aidata nende nähtuste kõrvaldamiseks.

Õpetajate palgamäärust ja tema muutmise kohta tehtud ettepanekuid arutas Liidu juhatus mitmel koosolekul ja andis 2. märtsil haridusministeeriumile ära oma ettepanekud ühes kohtadelt saadud materjalidega.

Selle eelnõu järele seisaks õpetajate palk koos põhi- ja lisapalgast, kusjuures natuuras antav korter, küte ja valgustus hinnatakse ja vastavas väärtuses palgast maha arvatakse, kuid mitte üle $\frac{1}{5}$ põhipalgast. Palgajärke olēks kolm; esimesse kuuluvad — kõrgema haridusega isikud ja keskkooli õpetaja kutse omanikud; teise — kõik

kutsega õpetajad ja keskkooli haridusega isikud; kolmandasse — kutseta ja keskkooli haridusega isikud.

Palganorme tõsteti valitsuse selleaegiste kavatsustega kokkukõlas 60% võrra, s. o. 1720, 1440 ja 1200 m. kuus Tallinnas, lisapalk — 6 lisa à 80 m. Et aga valitsus hiljem võimaliku leidis olevat esineda Asutavale Kogule teistsuguse ettepanekuga, siis tegi ka Liidu juhatus oma ettepanekule vastava paranduse, mille järele palganormid tõuseksid esialgsetega võrreldes 82%, s. o. 1956,5 m., 1638 m. ja 1365 m. kuus, lisapalk — 90 m.

Selle palga eest peab õpetaja andma 24 tundi nädalas. Teistsuguse tundide arvu juures makstakse iga nädalatuuni eest $\frac{1}{24}$ kuu palgast. Asetäitetunnid — 19 ja 16 m. antud tunni eest.

Koolijuhatajad saaksid juhatuse eest korteri kütte ja valgustusega ning klasside pealt, mis üle kuue — 40 m. iga kahe klassi pealt. Tundide arv — endine.

Mitmesuguste kõrvalkohustuste eest eraldi tasumaksmise küsimus jäi lahtiseks, kuna selle kohta otse vastupidiseid ettepanekuid oli. Juhatus kaldus arvamisele, et võimata on igat kõrvalkohustust õiglaselt hinnata ja tasuda. Õpetajaile tuleks maksta palk, mis võimaldaks terve tööjõu pühendada koolile.

Palgamaksmist toimetaksid maakonna- ja linnakoolivalitsused, kes kannaks 50% algkoolide õpetajate palgast, kuna teine 50% ja kesk- ning erikoolide õpetajate palga maksaks riik.

Ettepanekuid olid saatnud liidule: Harju, Järva, Lääne, Petseri, Tartu, Viljandi ja Võru maakondade õpetajate liidud ja Tallinna, Tartu, Viljandi seltsid.

„Kasvatuse“ küsimus on peaaegu igal koosolekul olnud kõne all. Postitariifide kõrgendamise tõttu oli juhatus sunnitud tellimise kui ka üksiku numbrī hinda natuke tõstma. Paberi mureses juhatus valmis vähemalt terveks aastaks. Selleks tuli tarvitada kõik vabad summad ja suurem summa veel laenata, paberit edasi pantides. Selle tõttu on aga puudus jooksvast asjaajamise kapitaalst: ei saa korralikult ära tasuda arveid ja teisi väljaminekuid. Ei ole ka võimalust olnud asjaajajatki ametisse panna. „Kasvatuse“ honoraar, toimetuse ja talituse tasu on suuremalt

osalt veel läinud aasta eestki maksmata jne. Kulud aga suurenevad järjest. Nii tuli juba, näit., viimaste „Kasvatuse“, vihkude köitmise eest maksta ligi 2500 marka numbri pealt. Praegu organiseerib Liidu juhatus oma köitmisetöökoda, et kulusid vähendada.

Ei saa aga Liidu juhatus juba lähemal ajal jooksvateks kuludeks tarvilikka summe, siis kerkib üles vajadus osa paberit ära müüa, kuigi mõne kuu pärast ehk mitmekordse hinna eest tuleb asemele osta.

Selle asjaolu peale olgu eriti juhitud maakonnaliitude tähelepanu ühes meeletuletusega — liikmeraha esimesel võimalusel ära saata. Eelarve järele pidi kassasse tulema üle 20.000 m. 1919. a. liikmeraha, mis võlgu oli jäänud ja asemikkudekogu otsustas sisse nõuda, määrates tähtjaks 1-se märtsi. Nüüd on aga makstud liikmeraha arvel (läinud ja tänavuse) kokku kõigest natuke üle 6000 m. Nähtavasti ei ole meil kohuse- ja ühistunne veel kuigi kaugele arenenud. Ja vastavalt sellele kujunevad ka paratamatult Liidu tegevuse tagajärjed.

Peale rahalise kitsikuse on Liidu tegevust takistanud — korteri puudus. Loodetavasti paraneb ehk asi ses suhtes suve poole.

J. P.

Võrumaa Õpetajate Liidu aasta koosolek 14. veebr. 1920.

(Kokkuvõtte protokollil järele.)

Läinud aasta tegevuse aruandest selgub, et okkupatsiooni ja enamlaste valitsuse tõttu Liidu tegevus võis algada alles märtsikuul, mil ära peeti (9. märtsil) esimene peakoosolek sel aastal. On peetud 4 peakoosolekut, 2 asemikkude ja 24 juhatusse koosolekut. Liitu kuulub 9 õpet. ühingu 250 liikmega, eemal on jäänud — 17 õp.

Aasta algul oli kassas 488 m., tulusid — 19.387 m., kulusid — 15.450 m., aasta lõpul kassas — 4.424 m. Kohustused E. O. Liidu vastu on täidetud. „Kasvatust“ on toetatud 1000 margaga ja laialilaotatud 270 eks.

Koosolek tunnistas Liidu tegevuse õpetajate huvidele vastavaks, kinnitas aruande ja avaldas juhatussele tegevuse eest tänu.

Matmiskassa asutamine tunnistatakse tarviliseks ja valitakse juhatus poolt ettepanud põhikirja läbi vaatamiseks viieliikmeline komisjon (Assor, Raup, Saar, Sepp, Siimann), kelle hooleks ka esialgne asjaajamine jäetakse. Matmiskassa liikmeiks oleks kõik Liidu liikmed. Sisseastumismaks — 10 m., iga liikme surma puhul — 5 marka. Lahkunu abikaasale või omastele makstakse 1000 m.

Raamatukaupluse avamine peetakse tarvilikuks ja jäetakse eeltööd juhatusse ja ühingute hooleks.

Õpetajate päeva korraldamiseks valitakse toimikond.

Õpetajate kodu avati Naisseltsilt üüritud ruumides, kuid nädala pärast asusid ruumidesse sõjaväelased ja leping tuli lõpetada. Uute ruumide leidmisel teostatakse ettevõtte.

Juriidilise büroo liigeteks valiti vannut. adv. Beik, linnapea Suit ja rahukohtunik Mätlik.

Koolinõuniku küsimuses otsustatakse endist koolinõunikku Luiki paluda uuesti ametisse astuda, tema teeneid silmas pidades. Ei peaks ta aga nõus olema, siis soovitada tema asemele suvikursuste loodusloo lektor Johanson.

Eelarve (1920. a.) võetakse vastu järgmisel kujul:

Tulud:

Kassas raha 1. jaan.	4424 m.
Liikmemaks 1920. $\frac{2}{3}\%$	
põhip.	5000 „
Toetusraha ühinguilt	6000 „
Õpetajate päevast	2000 „
Kirjandusõhtud, pidud	1000 „
Kokku	18.424 m.

Kulud:

E. O. Liidule 1919. a.	
liikmeraha makstud	957 m.
Soome silla kapit.	465 „
Kirjatoimetaja palk	2400 „
Kantseleikulud	1500 „
„Kasvatusele“ toetusraha	1000 „
E. O. Liidu liikmeraha	
1920. a.	2500 „
Sõidukulud	2000 „
Õpetajate kodu avamiseks	6000 „
Eitnägemata kulud	1602 „
Kokku	18.424 m.

Walimised: Liidu juhatusesse valitakse: endised — T. Rõbakov, T.

Köpp, A. Peterson, J. Koemets, B. Raup, J. Rõbakov, J. Teder, uued — P. Korol ja K. Rätsepp.

Maakonna hariduskogusse — Nagel, kand. — Plakk. Teise liikme valib Liidu juhatus.

E. O. Liidu asemikkude kogusse G. Saar ja Keerberg, kandidid. — E. Palgi. Kolm liiget jäetakse juhatuse määrata.

Revisjonikomisjoni — Vahtra, Teiler, Ennemuist.

Liidu kodukorra läbivaatamine ja kinnitamine jäetakse asemikkudekogu hooleks. Vastu võetakse ainult peatükk organiseerimata õpetajate kohta, mis kokkuvõetult järgmine:

Et Liidu põhikirja § 9. põhjal kõik ametisolevad õpetajad on kohustatud õp. kutseühingu liigeteks olema, tunnistab V. O. Liit kõik ametisolevad õpetajad, kes ei ole Liidu liikmed, väljaspool iga-sugust Liidu kaitset olevaiks ja käib nendega ümber, kui õpetajaskonnale kahjulikkude inimestega.

Organiseerimata õpetajate kohta tuleb ühingutel vähemalt kaks korda aastas nimekirjad kokku seada ja saata Liidule, kes nendest teatab E. O. Liidule, maakonna liitudele, seltsidele, ühingutele, koh. koolivalitsustele ja õpetajaid valivaile asutustele. Ka võidakse nende nimekirjad avaldada „Kasvatuses“ ja ajakirjanduses ning neid isikuid boikoteerida.

Kõik õpetajate organisatsioonide edustajad õpetajad valivais asutis on kohustatud kogu oma mõju tarvitama selleks, et organiseerimata õpetajaid ametisse ei võetaks.

Pärast koosoleku lõppu oli ühine koosviibimine teelaul.

Tallinna Õpetajate Seltsi koosolek

oli 14. märtsil s. a. Päevakorras olid järgmised küsimused: 1) Linnateenijate haigekassa. 2) Noorsoo liikumine ja organisatsioonid. 3) Mõisa südame omandamine õpetajate kodu asutamiseks.

Linnateenijate haigekassa küsimuse arutamise juures selgub, et moodustatav kassa ei kaitse õpetajate huvisid. Enne said õpetajad haiguse puhul nelja kuu jooksul palga edasi, kuna nüüd kohe ainult pool või kolmveerand palka hakkavad saama. Selgusetu on ka küsimus, kas õpetajad on linnateenijad. Saavad nad osa või terve palga riigi kassast, siis ei või neid linn sundida haigekassa liikmed olema.

Et aga küsimus iseenesest väga tähtis on ja lahendamist nõuab, siis valiti komisjon, mis kuu jooksul aruande kokku seab ja peakoosolekul ettepanekutega esineb. Sooviti ka riiklise haigekassa küsimust läbi kaaluda.

Noorsoo liikumise ja organisatsioonide üle annab aru seltsi noorsoo liikumise komisjon. Komisjoni juhataja K. Oortapuu esineb ülevaatega noorsoo liikumise kohta, tutvustab nende organisatsioonidega ja teeb sellekohased ettepanekud. Koosolek võtab vastu järginised ettepanekud: 1. Seltsi juhatust kohustada linna harid.-osakonna poole palvega pöörata noorsoo organisatsioonidele kodu muretsemiseks. 2. Soovitada õpetajatele noorsoo ringisid toetada ja neis võimalust mööda kaasa töötada. 3. Seltsi seksioone paluda kokku seada raamatute nimekirju, mis edasiharimise suhtes õpilastele soovitatavad. 4. Suve algusel toimepandavast noorsoopäevast osa võtta. 5. Kevadel ühine lastepidu korraldada.

Suvekolonii ja elatanud õpetajate kodu asutamise leiab koosolek tarviliku olevat. Valitakse komisjon, mis saadaval olevad mõisa südamed koha peal järele vaataks ja sellekohaste ettepanekutega esineks.

Muude küsimuste all teatab seltsi juhatus, et Tallinna Draamateater tahab õpilastele näitemänge korraldada. Koosolek leiab mõtte teostamiseväirilise olevat ja kohustab õpetajaid jõudu mööda kaasa aitama.

Toimetuse l: Ruumipuudusel pidi sellest osast välja jääma hulk mater-

jaali, mille avaldame järgmises numbris. Toim.

Vastutav toimetaja: Hans Roos. Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit.

Trükitud Tallinna Eesti Kirjastus-ühisuse sekvestreeritud trükikojas.

Kasvatusteadusline ajakiri

KASVATUS

Ametlik osa.

2. aastakäik.

Märts 1920.

5. vihk.

Haridusministeeriumi seletused.

Maakonna- ja linnakoolivalitsustele.

Mõned koolivalitsused on oma õigust õpetajaid esialgselt ametist kõrvaldada faktiliselt tarvitanud kui õigust õpetajaid ametist tagandada, kuna nad enne, kui haridusministeeriumi poolt tagandamine oleks otsustatud, tagandavate õpetajate kohtadele uued õpetajad ametisse registreerinud.

Selles asjas mitmesuguste arvamiste ja talitusviiside kõrvaldamiseks seletab osakond: Õpetajate esialgselt ametist kõrvaldamist („Eestimaa koolivalitsuse ajutine korraldus“ § 17 p. n ja „Määrus linnakoolivalitsuse korralduse kohta“ § 37 p. n) ei tule lugeda ajutiseks ametist tagandamiseks. Ametist kõrvaldamise juures loetakse õpetaja juriidiliselt ametis edasiolejaks, ta saab palga edasi ja loetakse temale aeg ameti teenistuse ajaks, ta on ainult oma ameti tööst ajutiselt kõrvaldatud. Esialgne ametist kõrvaldamine on õigustatud korradel, kus asja rutulsus seda hädapärast nõuab, nagu juhtumistel, kus õpetaja lühikesekski ajaks kooli jäämisega kasvatustööd hädaoht ähvardab. Kui koolivalitsused koha peale, kust õpetaja esialgselt kõrvaldatud, kedagi teist ametisse lubavad astuda, siis võib see sündida ainult ajutiseks kunni küsimuse lõpuliku otsustamiseni haridusministeeriumis.

14. veebr. 1920. Nr. 2268.

Osakonna juhataja eest *J. Hellat.*

Sekretäär: *A. Starrkopf.*

Kõigile maakonna valitsuste administratiiv- ja haridusosakondadele.

Et mitmel pool valla-koolivalitsuste asjaajamise pärast soovimata sekeldusi juhtunud on, siis seletab haridusministeerium — siseministeeriumiga kokku leppides — järgmist:

Et valla-koolivalitsus: 1) omad tähtsamad ettepanekud vallanõukogule teeb (v. „Eestimaa koolivalitsuse ajutine korraldus“ § 26 p. „a“ ja § 30), 2) temale omast tegevusest ja hariduse seisukorrast vallas aru annab (sealsamas § 26 p. „b“), 3) vallanõukogu poolt valitud isiku (koolivanema) juhatusel töötab (sealsamas § 27 ja 28), kõigis oma osades suurt arvu vallanõukogu esitajaid sisaldab (sealsamas § 27 p. I, ja § 31 p. a ja b) ja 5) et ta asjaajamise kord lähemalt vallanõukogu poolt määratakse (§ 29 sealsamas), — siis tuleb vallakoolivalitsust kahtlemata vallavalitsuse (haridus) osakonnaks lugeda, ja valla omavalitsusel tuleb tema asjaajamise võimaluste eest hoolitseda. Et seaduses vallakoolivalitsuse asjaajajat või sekretäri ette nähtud ei ole (kuna maakonna koolivalitsuse kohta ka ette nähtud on), siis langeb vallakoolivalitsuse asjaajamine loomulikult vallavalitsuse kõigi osakondade ühise sekretäri, s. o. valla sekretäri peale.

Sellekohane seletus tuleb anda Teile alluvaile vallavalitsuse organidele.

5. veebr. 1920. Nr. 1323.

Haridusminister: *K. Treffner.*

Sekretäär: *J. Rebane.*

Kõigile maakonna- ja linnakoolivalitsustele ja riigikoolide juhatajale.

Tartu maakonnaavalitsuse järeleparimise peale lastevanemate esituse valimise kohta vallakoolide hoolekogudesse seletab osakond: Lastevanemate esituse all tähendatud asutustes tuleb mõista kooliskäivate lastevanemate esitust. Et kooliskäivate lastevanemate esitusega iga õpeaastaga muutub ja eelmise aasta lastevanemate esitus järgmise aasta lastevanemate esitusele suuremalt jaolt enam ei

vasta, siis on loomulik, et lastevanemate esitus koolide hoolekogudes iga aasta õpilaste koosseisu kohaselt uuendataks.

Kuna koolide heakäekäik tähtsal mõõdul hoolekogudest ja eriti vanemate esituse huvist kooli kohta oleneb, paneb osakond ette selle eest hoolt kanda, et lastevanemate esitus koolide hoolekogudes iga õpeaasta algul uuendataks.

12. veebr. 1920. Nr. 2176.

Osakonna juhataja eest: *J. Hellat.*

Sekretäär: *A. Starrkopf.*

Teadanded ja üleskutsed.

Kõigile haridusseltsidele ja -asutustele.

Haridusministeeriumi rahvaharidusosakond loodab lähemal ajal rändavaid lektorid ametisse võtta. Rändavad lektorid saaksid kahekaupa lühikeseajalisi, ühe- ehk kaheädalalisi, kursusi üldhariduslikkudes ainetes pidama.

Rahvaharidusosakond palub Teid teada, kas on Teil võimalik (ruumide ja kuulajate poolest) kursusi korraldada?

Umbes mis ajaks tahaksite lektorid? Mis ainetes soovite ettelugemisi?

Lektorid ei maksa Teile muud, kui olete kohustatud neile jaama hobust vastu saatma ja nad hobusega jaama tagasi viima, kummalegi elamiseks toa ja lõunasöögi andma.

5. veebr. 1920. Nr. 660.

Osakonna juhataja: *E. Asson.*

Sekretäär: *L. Martinson.*

Arvustik.

Kõigile koolivalitsustele.

Endiste Riia õpperingkonna kuraatori, Eestimaa rahvakoolide direktori ja nitmete raioonide inspektorite arhiivilest on muu seas palju õpetajate dokumenta (algupärad) üle võetud, mis nüüd haridusministeeriumis alal hoitakse. Et paljudel õpetajatel ja teistel mainitud dokumentide omanikkel nende dokumentide asukoht teadmata ja

selle juures tarvidus nende järele suur võib olla, sellep. saadab osakond ühes sellega 2 nimekirja nende isikute kohta, kelle dokumendid ministeeriumis on, koolivalitsustele, asjast huvitatud isikutele, võimaluse korral, teatamiseks, et nad oma dokumendid ministeeriumist kätte saada võivad.

4. märtsil 1920. Nr. 2358.

Osakonna juhataja eest: *J. Hellat.*

Sekretäär: *A. Starrkopf.*

Nimekiri haridusministeeriumi arhiivis olevate õpetajate dokumentide üle.

Järje nr.	Kelle dokument.	Dokum. väljaand. aeg.	Mis dokument.
1.	Allik, Jaan	1903	Rahvakooli õp. kutsetunnistus
		1902	Linnakooli attestaat
		1903	Pass
2.	Arro, Aleksei	1900	Minist.-kooli pedagoog. kl. tunnistus
3.	Avesson, Aleksander	1897	Tunnist. Vene keele kurs. käimise üle

4.	Ambros, Villem	1897	Haaps. Vene Nikol. kooli tunnistus
		1897	Tunnist. Vene keele kurs. käim. üle
5.	Ababkova, Maria	1914	Naisg. täielise kursuse lõpuattestaat
		1912	Sünd. ja ristimise tunnistus
		1916	Iveri kub. sem. ped. kursust. tunnist.
6.	Abarenkova, Alma	1916	2-se järgu diplomii saamise tunnist. ärakiri
7.	Aljantschikova, Ludmilla	1910	Kodu. õp. tunn. ärakiri
		1917	Teenistuse attestaat
		1909	Meetrika tunnistuse ärakiri
8.	Branden, Juhan	1892	Vene keele kurs. käimise tunnistus
9.	Bergmann, Pauline	1894	Tall. linna I järgu naiskooli VII klassi lõpet. tunnistus
10.	Bomadinski, Nikolai	1909	Algk. õpetaja kutsetunnistus
			Formuläär nimekiri
		1908	Väljavõte meetrika raamatust
			Pass määramata aja peale
		1914	Püha Vladimiri vennastuse tunnist.
			Tartu ülikooli diplom
11.	Baumert, Rudolf		
12.	Bagrov, Jaan	1913	2 aast. pedagoog. kurs. käimise tunnist.
13.	Erlich, Ado	1897	Vene keele kursustel käim. tunnistus
		1898	Vene keele kursustel käim. tunnistus
14.	Emeljanova, Anna	1903	Kodukasvat. (nastavnitsa) tunn. ärakiri
15.	Fedotova, Ludmilla	1895	Koduõp. kutse tunnistus
16.	Feser, Jaan	1888	Balti õpet.-seminaari tunnistus
17.	Gorizontov, Jaan	1895	Sündimise ja ristimise tunnistus
18.	Gedroits, Sooja	1909	Algk.-õpet. kutse tunnistuse ärakiri
19.	Gildemann, Jaan	1895	Vene kirikukooli tunnistus
20.	Getren, Jüri	1882	Zeugniss des Kudaschen Seminars
21.	Gio (Hio), Georgi	1894	Tunnistus teenistuse üle
22.	Greschitscheva, Veera	1900	Moskva Püha Katarina ordu kooli tunnistuse ärakiri
23.	Grünthal, Jüri	1917	Pihkva õpetajate instituudi attestaat
24.	Hion, Jaan	1913	Koduõp. kutse tunnistus
25.	Hoffmann, Joseph	1873	Zeugniss des Kudaschen Seminars
26.	Hildemann, Mihail	1898	Vene keele kurs. käimise tunnistus
27.	Jurkatam, Jaan	1877	Balti õpetajate seminaari tunnistus
			Meetrika tunnistus
28.	Järv, Helene	1903	V Tall. tütarlaste algkooli tunnistus
29.	Kedrinskaja, Ludmilla	1917	Tunnistus keskkooli õpet. kutse saamis.
30.	Kennapuu, Anton	1885	II Tartu õpet. seminaari tunnistus
			Teenist. tunnist. ja perekonna dokum.
31.	Kikajon, Hugo	1903	Tartu õpet. seminaari tunnistus
		1913	Koduõpet. kutse tunnistus
			Meetrika tunnistus
32.	Kalbus, Elsa	1915	Teade (spravka) tema koduõpet. tunnistuse üle
33.	Kristensen, Margarete	1916	Koduõp. kutse eksami tunnistus
34.	Kuisk, Aleksander	1905	Algkooliõpet. kutse tunnist. ärakiri
35.	Konsapuu, Paul	1907	Tartu õpet. seminaari tunnistuse ärakiri
36.	Karlaitis, Emilie	1882	Koduõpetaja tunnistus
37.	Karing, Jüri	1898	Vene keele kursustel käimise tunnist.
38.	Kuljus, Ado	1902	Õpetajate kursustel käimise tunnistus
39.	Karell, Gustav	1880	Zeugniss des Kudaschen Seminars
40.	Karell, Jaan	1897	Õpetaja teenistuse tunnistus
		1897	Linna kogudusekooli õpet. kutse tunnistuse ärakiri

41.	Küla, Matvei	1890	Väljavõtte meetrika raamatust
42.	Kalmets, Jakob	1916	Põllutöö kursust. käimise tunnistus
43.	Lomakin-Mirohin, Nik.	1917	Keskkooli õpet. kutse saamise õiguse tunnistus
44.	Laurson, Rudolf	1905	Tartu õpet. seminaari tunnistuse ärakiri
45.	Lestmann, Aleksander	1905	Tartu õpet. seminaari tunnistuse ärakiri
46.	Laur, Johannes	1907	Algkooli õpet. kutse tunnistuse ärakiri
47.	Lindenberg, Mihail	1901	Õpet. Vene keele kurs. käim. tunnistus
48.	Laurentvus, Gustav	1904	Õpet. Vene keele kurs. käimise tunnistus
49.	Lasif, Juhan	1898	Õpet. Vene keele kurs. käimise tunnistus
50.	Loorberg, Anton	1893	2-kl. kirikukooli tunnistus
51.	Lass, Johannes	1900	2-kl. kirikukooli tunnistus
52.	Melnitskaja, Aleksandra	1912	Koduõpetaja kutse tunnistuse ärakiri
53.	Menschihova, Elisaveta	1875	Koduõpetaja kutse atestaat
54.	Mirka, Johan	1907	Tartu õpetajate seminaari tunnistus
55.	Ments, Emilia	1907	Lasteaia kasvataja kurs. käim. atestaat
56.	Mjassojedova, Ljubov	1894	Moskva Elisabethi instituudi atestaat
57.	Markus, Eduard	1909	Tartu õpet. seminaari tunnistuse ärakiri
58.	von Maydell, Selma	1884	Koduõpetaja tunnistuse ärakiri
59.	Melsas, Aleksander	1894	Vene keele kursustel käimise tunnist.
60.	Mäemann, Jüri	1893	2-klassilise algkooli tunnistus
61.	Mohrfeld, Aleksander	1893	Haapsalu Vene Nikolai kooli tunnist.
		1886	Usuteaduse tõsise (deistvitelnõi) üliõpilase diplom
62.	Mekler, Eduard	1915	II järgu diplom
63.	Noor, Karl	1885	Zeugniss für den Parochialschulmeister.
64.	Nyländer, Gertrud	1902	Tütarlaste 4-klass. gümnaasiumi tunnist.
65.	Nyländer, Vilhelm	1882	Kiri
66.	Aviik, Hindrek	1897	Kirikukooli tunnistus
67.	Pers, Jüri	1901	3-klassilise linnakooli tunnistus
		1899	Haapsalu Vene Nikolai kooli tunnistus
		1901	Vene keele kursustel käimise tunnist.
68.	Poljak, Ekaterina	1916	Kõrgema algkooli õpetaja tunnistus
69.	Rauhhardt, Jaan	1888	Algkooli õpetaja kutse tunnistus
70.	Ruus, Anton	1905	Algkooli õpetaja kutse tunnistus
71.	Reindov, Maria	1911	II järgu linna tütarl. kooli tunnistus
72.	Rosenbald, Vilhelm	1894	Vene keele kursustel käimise tunnist.
73.	Speek, Peeter	1894	Algkooli õpet. kutsetunnist. ärakiri
74.	Sepper, Gustav	1895	Vene keele kursustel käimise tunnistus
75.	Sepp, Jakob	1899	Kaarma õpet. seminaari tunnistus
76.	Spilis, Aleksander	1895	Balti õpet. seminaari tunnistus
77.	Sokolova, Evdokia	1907	Algkooli õpet. kutsetunnist. ärakiri
78.	Silberg, Jaan	1893	Vene keele kursustel käimise tunnistus
79.	Sternfeldt, Maria	1885	Atestaat.
80.	Smatschinski, Emil	1915	Tartu pedagoog. kurs. käim. tunnistus
81.	Sass, Hansen, Adel	1917	Keskkooli õpet. kutse õiguse saamise tunnistus
82.	Schrob, Vassili	1912	Gümnaasiumi 4 klassi tunnistus
83.	Schmidt, Johan	1905	Algkooli õpetaja kutsetunnistus
84.	Takkutas, Jaan	1907	Meetrika
85.	Takk, Jüri	1905	Algkooli õpetaja kutsetunnistus
		1908	Algkooli õpet. kutsetunnist. ärakiri
			Teenistuse tunnistus
			Meetrika
86.	Tikas, Jüri	1902	Vene keele kursustel käimise tunnistus
			Seesama
87.	Tikas, Jaan	1897	Tallinna linnakooli 2. kl. tunnistus

88.	Topmann, Karl	1898	Tunnistus Vene Keele kurs. käimise üle
89.	Tiits, Jüri	1890	Vene keele kursustel käimise tunnistus
90.	Tamberg, Jaan	1895	Haapsalu Vene Nikolai kooli tunnistus
		1895	2-kl. kirikukooli tunnistus
91.	Tesis, Fritz	1899	Vene keele kursustel käimise tunnistus
92.	Tomberg, Anton	1893	2-kl. kirikukooli tunnistus
93.	Tölp, Johann		Meetrika
94.	Tröpon, Marja	1907	Õpetaja kutsetunnistuse ära kiri
95.	Tsarev, Evgenii	1904	Koduõpetaja kutsetunnistus
96.	Tšepurlit, Paul	1917	Tartu õpet. instituudi attest. ära kiri
97.	Vaher, Karl	1897	Algkooli õpet. kutsetunnist. ära kiri
98.	Venter, Natalia	1910	Koduõpetaja tunnistuse ära kiri
99.	Viik, Gustav	1894	Vene keele kursustel käimise tunnistus
100.	Vaiküla, Villem	1892	Haapsalu Vene Nikolai kooli tunnistus
		1894	Vene keele kursustel käimise tunnistus
101.	Valbe, Elisabeth	1912	Koduõpetaja tunnistus
			Abiellu astumise tunnistus
102.	Volaberg, Hans	1903	Tallinna 4-kl. linnakooli tunnistus
103.	Viibo, Aleksander	1908	Algkooli õpetaja kutsetunnistus
104.	Viidi, Jaan	1891	Algkooli õpetaja kutsetunnistus

Õige: Har.-mi kooliosakonna sekretäär A. Starrkopf.

Nimekirja haridusministeeriumis olevate õpetajate dokumentide üle.

Järje nr.	Kelle dokument.	Dokum. väljaand. aeg.	Mis dokument.
1.	Anton, Johannes	1902	Suvekursustel käimise tunnistus
2.	Aron, Oskar		Meetrika
3.	Altschneider	1898	Pedagoogika kursustel käim. tunnistus
4.	Ant, Anton	1908	Koduõpetaja tunnistuse ära kiri
5.	Avin, Eduard	1915	Õpetaja teenistuse tunnistus
6.	Aurik, Eduard	1887	Tunnistus õpetaja ametis olemise üle
		1890	Tunnistus pedagoog. kurs. käimise üle
		1915	Tunnistus õpetaja teenistuse üle
7.	Bürger, Felitza-Aurelia	1913, 1914	Tütarl. gümnaasiumi tunnistuse ära kiri
			Meetrika
8.	Bachmann, August		Tunnist. haridusm. külakooli juures olevate täiendav. pedag. klass. lõpet. üle
9.	Einbaul, Eduard	1901	Kirikukooli tunnistus
10.	Einstruk, Jakob	1894	Vene keele kursustel käimise tunnistus
11.	Elvei, Eduard	1898	Vene keele kursustel käimise tunnistus
12.	Ehrlich, Hans	1897	Vene keele kursustel käimise tunnistus
13.	Eisenberg, Johannes	1911	Algkooli õpetaja kutsetunnistus
14.	Ester, Madis	1905	Minist. 2-kl. külakooli õp. tunnistus
15.	Fulkau, Meeta		Gümnaasiumi V kl. tunnistus
16.	Greppu, Teodor	1897	Tunnist. suvistel pedag. kurs. käim. üle
17.	Grosberger, Mihkel	1898	Tunnistus pedagoogika kursustel käim.
18.	Haritonotskaja, Maria		Ära kiri tunnistusest
19.	Jon, Helene	1918	Koduõpetaja kutsetunnistus
20.	Kivi, Karl	1898	Tartu õpetajate seminaari tunnistus
			Meetrika

21.	Klaas, Marie		Illukste eparchiaal naiskooli attestaadi ära- kirikiri
22.	Kresmann, Richard	1917	Baltiski kõrgema algkooli attestaat
23.	Kenapea, Selma	1917	Koolikasvataja (nastavnitša) ära- kirikiri
24.	Kilkson, Aleksander	1907	2-kl. algkooli õpetaja kutsetunnistus
25.	Karel, Gustav	1902	Tunnistus pedagoogika kurs. käim. üle
		1908	2-kl. ministeeriumikooli lõpet. tunnist.
26.	Kallas, Jaan	1890	Tunnist. Vene keele suvekurs. käim. üle
			Tunnist. Vene keele suvekurs. käim. üle
27.	Karheiding, Johann	1910	Minist. 2-kl. külakooli õpet. kutsetunn.
28.	Kasemets, Vilhelm	1894	Tunnist. suvistel pedag. kurs. käim. üle
29.	Kandelin, Jüri		Õpetaja ameti tunnistuse ära- kirikiri
30.	Kagovere, Alide	1913	Ministeeriumi 2-kl. külakooli tunnist.
		1918	Sündimise ja ristimise tunnistus
31.	Langer, Karl		2-kl. ministeeriumikooli õpet. kutsetunn.
32.	Laarmann, Minni	1913	Kommerstkooli attestaadi ära- kirikiri
33.	Lepp, Hugo	1891	Vallakooli tunnistus
		1897	Tunnist. suvistel pedag. kurs. käim. üle
		1898	Tunnist. suvistel pedag. kurs. käim. üle
34.	Lilleorg, Alma	1911	3-klass. kõrgema rahvakooli tunnistus
35.	Limberg, Nikolai	1912	2-klassil. küla ministeeriumikooli tunn.
36.	Lorenz, Agnes	1915	Koduõpetaja kutsetunnistus
37.	Mahlapuu, Ivan	1912	Algkooli õpetaja kutsetunnistuse ära- kirikiri
38.	Mesila, Elise	1916	III järgu õppeasutuse tunnistus
		1896	Tunnist. suvistel pedag. kurs. käim. üle
39.	Mella, Kustav	1896	Haapsalu Vene Nikolai kooli tunnistus
		1898	Tunnist. suvistel pedag. kurs. käim. üle
40.	Munner, Olga	1917	Illukste eparchiaal tütarl. kooli attestaat
41.	Nõmberg, Ivan	1898	Tunnist. suvistel pedag. kurs. käim. üle
42.	Neubauer, Hans	1912	Tunnistus linnakooli juures olevate pe- dagoogika kurs. käimise üle
43.	Noor, Elli	1915	Kodukasvataja kutsetunnistus
44.	Nuk, Aleksandra	1914	2-kl. ministeeriumikooli tunnistus
45.	Nukk, Lilli	1918	Petrogradi Jaani kiriku kooli tunnist.
46.	Prosk, Anton	1917	2 tunnistust külakooliõpetajate kursus- tel käimise üle
47.	Prosk, Gustav	1896 ja 1897	2 tunnistust külakooliõpetajate kursus- tel käimise üle
48.	Preimann, Julius	1917	Tunnistus keskkooli 4 kl. lõpet. üle
			Meetrika
49.	Pres, Gustav		Perekonna tunnistus
50.	Paukas, Martha	1911	Algkooli õpetaja kutsetunnistus
51.	Peet, Vassili	1911	Ajutine tunnist. käsitöö kurs. käim. üle
52.	Ruutpõld, Jaan	1890	Tunnistus Vene keele kursustel käim. üle
		1892	Tunnistus Vene keele kursustel käim. üle
53.	Rosenblat, Georg		Treffneri güm. III, IV ja VI kl. tunnist.
54.	Reinvald, Teodor	1908	Tunnistus 2-kl. Neunhofi ministeeriu- mi külakooli lõpetamise üle
55.	Reinvald, Hartvig		Tunnistus Tallinna Nikolai güm. kuue klassi lõpetamise üle
56.	Scaus, Anna	1905	Tunnistus näputöö kursuste lõpet. üle
57.	Sõerds, Mait Johannes	1906	Tunnistus Kolski 2-kl. ministeeriumik. pedagoog. klassi lõpetamise üle
58.	Schönberg, Georgi	1898	Tunnist. pedag. kurs. I jaosk. lõpet. üle
59.	Suitsk, Johannes	1910	Keila Rahvahariduseseltsi III järgu kooli tunnistus

60.	Sage, Aleksander	1904	Algkooli õpetaja kutsetunnistus
		1904	Tunnistus 3-kl. linnakooli kurs. lõpetamise üle
			Meetrika
61.	Sallo, Anton		Algkooli õpet. kutsetunnistus
62.	Traks, Konstantin		Tunnistus 2-kl. Kolski ministeeriumi- kooli juures olevate täiendav. pedag. klasside lõpetamise üle
63.	Tutelberg, Johannes	1907	Algkooli õpetaja kutsetunnistus
64.	Tomson, Oskar	1896	Haapsalu Vene Nikolai kooli tunnistus
65.	Tikitas, Jaan		Meetrika tunnistus
66.	Teki, Joosep	1900	Tartu õpetajate seminaari tunnistus
			Meetrika
67.	Treiverk, Elisabeth	1885	Koduõpetaja tunnistuse ärakiri
			Meetrika
68.	Vidorf, Mart	1815	Kuda seminaari tunnistus
69.	Vilks, Martin		Haridusm. 2-kl. Neuenhofi kooli tun.
70.	Vilibert, Liine	1914	Paide naisgümnaasiumi täieliku kursuse lõpetamise tunnistus
71.	Veinberg, Arnold	1912	Tallinna 4-kl. linnakooli kursuste lõ- petamise tunnistus
			Algkooli õpetaja kutsetunnistus
72.	Valdmann, Tõnu	1890	Pedagoogika kursustel käimise tunnist.
		1894	Pedagoogika kursustel käimise tunnist.

Oige: Har.-mi kooliosakonna sekretäär A. Starrkopf.

Õpetajate arv Eestis 1919. a. ankeedi põhjal.

A. Õpetajate arv teenistuse aastate järele korraldatud.

Koolivalitsused	Alla 3 a.	3—5 a.	6—8 a.	9—11 a.	12—14 a.	15—17 a.	18—20 a.	21—25 a.	26—30 a.	31—35 a.	Üle 35 a.	Kokku	Märkused nende arvu kohta, kes üle 35 aasta teeninud
1. Harjumaa	39	46	19	25	13	11	12	13	8	5	8	199	1/43, 1/45, 2/41, 2/39, 1/38, 1/40
2. Tallinna linn	147	66	71	66	56	47	36	54	33	38	33	647	8/37, 5/36, 1/55, 5/38, 2/39, 4/41, 1/43,
3. Järvamaa	2	41	13	7	11	5	8	17	4	2	4	164	2/9, 1/38, 1/41 [1/52, 3/41, 1/44,
4. Paide linn	22	4	4	3	5	1	3	—	—	—	3	45	[147, 1/46
5. Läänemaa	33	27	13	7	13	5	10	7	5	4	6	130	2/38, 1/39, 2/42, 1/36
6. Haapsalu linn	16	6	4	5	2	2	1	3	—	—	2	41	
7. Petseri maak.	39	12	14	3	3	2	1	4	3	2	1	84	1/38
8. Pärnumaa	59	33	14	2	20	17	11	18	11	9	11	224	3/36, 1/44, 2/38, 1/37, 2/41, 1/40, 1/47
9. Pärnu linn	25	16	17	2	4	2	1	5	9	4	4	89	1/39, 1/40, 1/42, 1/43
10. Saaremaa	59	29	16	17	16	7	6	21	13	6	8	198	1/39, 3/41, 1/44, 1/40, 2/38
11. Tartumaa	79	38	30	38	32	20	20	18	26	14	7	322	2/41, 1/37, 1/46, 1/38, 1/40, 1/44
12. Tartu linn	67	38	32	38	28	18	10	30	25	9	16	306	5/37, 1/53, 1/45, 1/39, 3/36, 2/41,
13. Vaiga maak.	2	1	—	—	1	1	1	1	1	—	1	9	1/39 [1/48, 1/40, 1/49
14. Valga linn	6	4	7	2	1	2	1	2	—	—	—	25	
15. Viljandimaa	66	31	27	31	16	18	20	17	23	13	7	269	1/40, 1/43, 2/41, 2/37, 1/39
16. Viljandi linn	17	3	1	6	3	5	3	1	1	4	1	45	1/40
17. Virumaa	62	58	24	31	25	18	18	17	9	5	6	273	3/36, 2/38, 1/41
18. Narva linn	17	11	10	2	6	10	8	12	5	8	6	95	1/33, 2/48, 1/49, 2/42
19. Võrumaa	61	30	27	19	22	11	13	12	15	10	10	230	4/37, 1/39, 1/38, 2/47, 1/41, 1/50
20. Käsnu merek.	3	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	5	
Kokku	871	495	348	313	277	202	183	253	191	136	131	3400	

Jõudis müügile:

G. Pöhl

Inglise keele õpperaamat.

Alguskursus.

Hääleõpetus, lugemise, kõnelemise ja kirjatööde harjutused, grammatika ja sõnastik hääldamise õpetamisega. Koolidele ja iseõppijatele. Hind 35 m. Sõnastik õpperaamatu juurde 10 marka.

K. Ü. „Rahvaülikool“, Tallinnas.

E. Kooliõp. Vast. Abiandmise Seltsi

raamatukaupluse kirjastusel ilmusid trükist:

M. J. Eisen, Eesti mütoloogia.

— Eesti kohalikud muistejutud.

— Teised Eesti kohalikud muistejutud.

N. Kann, Feodalism.

Tartu ülikoolis keskkooliõpetajale suvekursustel peetud loengud.

— Saksakeele lugemiseraamat Eesti keskkoolidele.

H. Bauer, Uuemad Saksa kirjanikud Eesti koolidele.

Nr. 1. P. Rosegger, Als wir zur Schulprüfung geführt wurden. (Keskkoolidele.) Nr. 2. E. Wildenbruch, Das Orakel. (Nooremale astmele.)

E. Hünerson, Inglisekeele grammatika.

H. Pezold, Inglis kirjandus Eesti koolidele.

Nr. 1. O. Wilde, The Selfish Giant.

Nr. 2. O. Wilde, The Nightingale and the Rose.

M. Vellevill, Soome keele õpperaamat iseõppijatele.

Grammatika, kõnelemised, harjutused ja sõnastik. Tarvilik igale õpetajale.

Kasvatusteadusline ajakiri

„Kasvatus“

Eesti Õpetajate Liidu häälekandja.

Jlhub kaks korda kuus.

Toimetus: Hans Roos — peatoimetaja, J. Annusson, O. J. Kiesel, J. Piiskar, K. Ounapuu. Kaastöolisteks on kõik Eesti õpetajad, kooliarstid ja haridustegel. Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit. Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid Eestis, Tallinnas, „Kasvatus“ toimetus, Pikk tänav 26 „Ühistöö“ juhatuse ruumides, kella 2—5 p. l. Tellimise hind: 20 marka veerandaastas. Üksik nummer 4 marka. — Et „Kasvatusel“

üle maa lugejaid on, siis leiavad

kuulutused

seal kõige otstarbekohasema paiga, iseäranis kuulutused kooli alalt: õpetajate otsimised, koolitarviduste pakkumised jne. Adress: Tallinn, „Kasvatus“ toimetus, Pikk tänav nr. 26.

[„Kasvatus“ toimetus.